

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Geografie a kartografie

Barbora Vostradovská

**FENOMÉN LESNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOL:
PŘÍPADOVÁ STUDIE NA PRAZE 6**

**PHENOMENON OF FOREST KINDERGARTEN:
CASE STUDY – PRAGUE 6**

Bakalářská práce

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Jíchová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 14. 8. 2013

.....
Barbora Vostradovská

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Janě Jíchové za podnětné rady a připomínky a za její vytrvalou oporu při jejím zpracování. Dále bych chtěla poděkovat Marcele Brabcové a Johaně Passerin za umožnění sběru dat a své rodině a přátelům za projevenou důvěru a podporu během celého studia.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá lesními mateřskými školami, které představují alternativu ke klasickým mateřským školám a lze je považovat za nový institucionální fenomén v oblasti předškolního vzdělávání. Téma je zasazeno do teoretického rámce geografie času a mobility, důraz je kladen na koncept omezení. Případová studie realizovaná na Praze 6 porovnává uživatele (rodiče) lesní mateřské školy a klasické mateřské školy. Sleduje rozdílnost prostorové denní mobility - dojížděky a odlišné sociálně demografické charakteristiky uživatelů obou typů zařízení. Při terénním šetření v předškolních zařízeních byly využity techniky sběru dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů a dotazníků. Případová studie potvrdila, že rozdíly mezi uživateli existují a nejvíce se projevují v ochotě dojíždět na větší vzdálenost a jejich vztahu k ochraně životního prostředí.

Klíčová slova: lesní mateřská škola – mateřská škola – dojížděka – uživatelé – Praha 6

Abstract

The bachelor thesis deals with forest kindergartens, which represent an alternative to traditional kindergartens and can be seen as a new institutional phenomenon in pre-school education. The topic is grounded in the theoretical framework of time geography and mobility, with emphasis on the concept of constraints. Case study is carried out in the city district of Prague 6 compares the users (parents) of forest kindergartens and traditional kindergartens. It monitors the diversity of spatial daily mobility - commuting and different socio-demographic characteristics of users in both types of institutions. During field research the techniques used for data collection were semi-structured interviews and questionnaires. This case study confirmed differences between users, mainly in the willingness to commute further and their relationship to the environment.

Keywords: forest kindergarten – kindergarten – commuting – users – Prague 6

Obsah

Seznam tabulek, obrázků, grafů, map, fotografií a příloh.....	6
Seznam zkratk.....	7
1. Úvod.....	8
2. Teoretické zarámování a vymezení základních pojmů.....	10
2.1 Časoprostorová geografie a každodenní život jedince.....	11
2.2 Prostorová mobilita obyvatel.....	14
2.3 Klasické a lesní mateřské školy.....	17
2.4 Lesní mateřské školy v Česku a jejich rozmístění.....	20
3. Výzkumné otázky a očekávání.....	21
4. Metodika a zdroje dat.....	24
4.1 Metodika šetření.....	26
4.2 Analýza a zpracování dat.....	29
5. Popis výzkumné lokality a základní charakteristika vybraných školek.....	29
6. Případová studie na Praze 6.....	34
6.1 Uživatelé klasické mateřské školy a lesní mateřské školy.....	34
6.2 Mobilita uživatelů a dojížděková vzdálenost.....	36
6.3 Výběr daného typu školky.....	40
7. Závěr.....	42
Seznam použité literatury.....	45
Ostatní použité zdroje.....	48
Přílohy.....	50

Seznam tabulek, obrázků, grafů, map, fotografií a příloh

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přednosti a nevýhody použití rozhovorů	25
Tabulka č. 2: Věková struktura obyvatelstva Prahy 6 za roky 2001 a 2011	30
Tabulka č. 3: Základní charakteristiky vybraných školek	33
Tabulka č. 4: Nejdůležitější faktory při výběru školky.....	42

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Zjednodušené členění relativně vratných pohybů obyvatelstva	16
---	----

Seznam grafů

Graf č. 1: Základní struktura respondentů.....	27
Graf č. 2: Dosažené vzdělání rodičů vybraných škol	35
Graf č. 3: Počet neúspěšně vyřízených žádostí o přijetí do MŠ v Česku.....	41

Seznam map

Mapa č. 1: Lesní mateřské školy v České republice dle roku jejich založení.....	21
Mapa č. 2: Umístění vybraných školek na Praze 6.....	30
Mapa č. 3: Okruh uživatelů dětského klubu Šárynka	38
Mapa č. 4: Schematická mapa okruhu uživatelů MŠ Charlese de Gaulla	39

Seznam fotografií

Fotografie č. 1 a 2: Dětský klub Šárynka.....	31
Fotografie č. 3 a 4: Mateřská škola Charlese de Gaulla.....	32

Seznam příloh

Příloha č. 1: Základní charakteristiky respondentů	50
Příloha č. 2: Identifikační dotazník a souhlas respondenta se zpracováním údajů.....	51
Příloha č. 3: Struktura rozhovorů s uživateli (rodiči) LMŠ a MŠ	52

Seznam zkratek

ALMŠ	Asociace lesních mateřských škol
ČSÚ	Český statistický úřad
GIS	Geografický informační systém
MD	Mateřská dovolená
MŠ	Mateřská školka
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
LMŠ	Lesní mateřská školka
o. p. s.	Obecně prospěšná společnost
P6	Praha 6
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SŠ	Středoškolské vzdělání s maturitou
VŠ	Vysokoškolské vzdělání

1. Úvod

V dnešním světě se kolem nás objevuje mnoho rozličných fenoménů, jedním z nich je i nově se objevující trend v institucionálním předškolním vzdělávání – lesní mateřské školky. Výchovně vzdělávací aktivity v dětství nám dávají první zásadní podněty a mohou nás výrazně ovlivnit. Předškolní vzdělávání je ve většině případů neodmyslitelnou součástí každého z nás a návyky, které se ve školce vytvoří, se pak přenáší do celého našeho života (Vošahlíková a kol. 2012).

Situace se okolo nás v současné době prudce mění, výrazné jsou jak změny v populaci, tak i ve vývoji měst. K výrazným demografickým změnám v České republice patří obměny v úrovni plodnosti, což v důsledku vede ke změnám počtu dětí (Piskáčková 2010). Ačkoliv se od 90. let 20. století začal absolutní počet živě narozených dětí snižovat a hodnoty se dostaly pod 100 tisíc živě narozených (nejméně v roce 1999 – takřka 90 tisíc živě narozených), po roce 2000 nastal obrat a v roce 2012 se narodilo téměř 109 tisíc dětí (ČSÚ 2013). Přestože se za posledních pár let porodnost ustálila, či dokonce opět snížila, zůstávají zde silné kohorty dětí narozených okolo roku 2008, které právě dospívají do předškolního nebo školního věku. Věková struktura České republiky zaznamenala za posledních 10 let změny v růstu počtu narozených dětí.

Jedním z dalších impulsů změn v současné době je proces suburbanizace. Jedná se o typický proces rozšiřování města, který můžeme zaznamenat u většiny vyspělých zemí (Ouředníček a Puldová 2009). Zázemí českých měst představují významná území s odlišným populačním a demografickým vývojem (Piskáčková 2010). Obce v těchto územích často nejsou připravené na příchod nových obyvatel a hromadí se tak problémy, které s těmito lidmi souvisí. Proces suburbanizace s sebou přináší dopady na krajinu, fyzické i sociální prostředí lokalit a každodenní život jejich obyvatel. Migrace do těchto míst je charakteristická hlavně pro mladé rodiny s dětmi, což obecně přináší omlazení věkové struktury obcí (Ouředníček a Puldová 2009).

V důsledku suburbanizace měst řeší nárůst počtu dětí stále více obcí. Stávající kapacity mateřských i základních škol v obcích mohou být i několikanásobně nižší, než by bylo zapotřebí pro umístění takového počtu žáků. Tento problém se netýká pouze suburbií, nárůst počtu dětí zaznamenávají i jiné části města. Ačkoliv se stát snaží stále rozšiřovat počet míst ve školkách (nárůst počtu tříd dle údajů z ČSÚ 2011), tak tato zařízení stále nemají dostatečnou kapacitu. V důsledku toho tak mohou rodiče usilovat o umístění svých dětí do jiných

alternativních nebo soukromých zařízení. Rodičovství představuje situaci, která klade zvýšené nároky na kombinaci pracovního a rodinného života a jakékoliv další komplikace tento život znesnadňují (Křížová a Vohlídalová 2009). Dostupnost práce, vzdělání, služeb a dopravy výrazně ovlivňují život jak ve venkovských, tak i v městských oblastech (Temelová a kol. 2011, Novák a kol. 2007). Rodiče ze suburbii a měst, jejichž dítě se nepodařilo umístit do školky, se tak snaží najít jiné předškolní zařízení a vyhledávají tak instituce, které jim jsou nejbližší (ideálně při cestě do práce). „Konkrétní vývoj počtu obyvatel jednotlivých regionů a sídel závisí jednak na diferenciaci rozmístění obyvatel, ale také na vývoji celkového počtu obyvatel státu“ (Müller 2009, s. 12). I přes některé trendy je nutno podotknout, že existují lokality a regiony, jejichž populační vývoj je odlišný nebo zcela specifický.

„Česká republika prochází od roku 1989 řadou změn, sociálních, společenských i ekonomických“ (Novák a kol. 2007, s. 31). Tyto změny a procesy s nimi spojené ovlivňují sociální a institucionální charakteristiky společnosti. Jednou z těchto změn je již zmíněný propad v počtu narozených dětí v 90. letech 20. století. Na tento pokles reagovaly obce zavíráním mateřských škol, neboť se zde často nevyskytoval dostatek dětí pro rentabilitu provozu. Při následujícím nárůstu ovšem obce nestihly včas zareagovat a nastal tak problém nedostatku míst v mateřských školách (MŠ). Toto „populační vzednutí“ ovšem může mít jen krátkého trvání a obce tak zatím nemají důvod nové MŠ otevírat, nehledě na současnou často složitou ekonomickou situaci obcí, které na výstavbu takovýchto zařízení nemají finanční prostředky. Do předškolního věku v současnosti dorostly jednak děti, které byly narozené v roce 2008, což byl nejlodnější rok za posledních šestnáct let (ČSÚ 2013), a zároveň budou dorůstat děti, jejichž rodiče si mohou zvolit i dvouletou variantu rodičovské dovolené. Díky nedostatku předškolních zařízení, začaly v rámci České republiky (i jinde po světě) vznikat jejich alternativní formy jako jsou soukromé školky, mateřská centra s hlídáním dětí nebo lesní mateřské školky (LMŠ).

Bakalářská práce si klade za cíl seznámit čtenáře s novou možností předškolního vzdělávání - lesními mateřskými školkami. Tato instituce může být do budoucna vhodnou alternativou ke stále více vytíženým klasickým mateřským školkám a moje práce tak může přispět do stále častější diskuze na toto téma. Popisuji v ní nový institucionální fenomén v oblasti předškolního vzdělávání. Hodnotím ho na základě dojížděky a odlišné struktury uživatelů vzhledem ke klasickým mateřským školkám v regionu Prahy 6. Tento nový druh zařízení vznikl na základě společenské poptávky po dalších místech ve školkách a potřebě rodičů vychovávat děti v užším kontaktu s přírodou. Práce nejdříve porovnává uživatele LMŠ

a MŠ (rodiče dětí) z několika hledisek, zjišťuje jejich úmysl při výběru právě této formy předškolního zařízení a popisuje, jaká je dojížděková vzdálenost a do jaké míry ovlivnila právě tento výběr. Dále se soustředí na identifikaci hlavních problémů a bariér, které mohou rodiče při umístění dítěte do školky potkat. Rovněž pak práce nastiňuje rozmístění LMS v Česku v souvislosti s rozmachem tohoto typu zařízení.

Práce je členěna do dvou hlavních částí, v první je tvoří teoretická východiska a v druhé části pak vlastní empirický výzkum. Rámcovým zasazením tématu do sociální a demografické problematiky se zabývá kapitola 1. Dále jsou nastíněna teoretická východiska vlastní případové studie (kapitola 2), která jsou zaměřena na geografii času, především na koncept omezení a prostorovou mobilitu obyvatel. Součástí této kapitoly je i představení tématu lesních mateřských školek v Česku i v zahraničí a jsou zde vysvětleny hlavní myšlenky této nové formy vzdělávání. Kapitola 3 uvádí hlavní cíle práce a představuje výzkumné otázky. Následující kapitola se věnuje popisu využitých metod a zdrojů, ze kterých práce čerpala. Je zde popsán průběh šetření a následná analýza získaných dat. Interpretační rámec (kapitola 5) popisuje studovanou lokalitu Prahy 6 a vybrané zástupce LMS a MŠ. Kapitola 6 se věnuje samotnému empirickému výzkumu předškolního vzdělávání na Praze 6, jsou zde interpretovány výsledky získané z rozhovorů. Poslední kapitola je věnována závěru práce, který obsahuje i možné náměty na další studie.

2. Teoretické zarámování a vymezení základních pojmů

Tato práce vychází z konceptu geografie času, který obsahuje kořeny teoretického přístupu ke studiu denní mobility a každodenního života (Temelová a kol. 2011). Literatura, která se těmito aspekty zabývá, je rozsáhlá. Případová studie, kterou práce zpracovává, se důsledněji zabývá tématem dojížděky. V této kapitole jsou výše zmíněná témata popsána podrobněji. Jsou zde představeny základní myšlenky geografie času (*time geography*) a nastíněn jeden z konceptů - koncept omezení. Popisují základní teze migrace a mobility. Naznačen je i proces rozhodování, který patří mezi důležitá témata v sociální geografii. V další části se tato kapitola zabývá vysvětlením pojmů mateřská škola a lesní mateřská škola. Je zde charakterizován fenomén předškolního vzdělávání, jeho postupné rozšiřování ve světě a hlavní myšlenky, které aplikuje již mnoho let v praxi. Závěrečná část kapitoly se zabývá LMS v Česku a jejich rozmístěním.

2.1 Časoprostorová geografie a každodenní život jedince

Všechny lidské činnosti se odehrávají v prostoru a čase. Organizace prostoru a času se stala středem pozornosti v druhé polovině 20. století. V této době geografie studovala funkční organizaci prostoru a chápala aktivity jako primární činitele prostorové diferenciaci (Ira 2001). Do druhé poloviny 20. století se sociální teorie zaměřovaly na procesy sociální změny, modernizace a revoluce (sociální, technické, politické) a byly soustředěny na prostor, bez vztahu k času (Ira 2001). Jak uvádí Colledge a Stimson (1997), v současné době se již tradičně sociální geografové zabývají tématem lokalizačních aspektů lidských aktivit. Zásadní rozvoj geografie času (*time geography*) se váže k 60. letům 20. století k tzv. Lundské škole (*Lund University*) na jihu Švédska a zejména k práci T. Hägerstranda (Ira 2001). Začátky časoprostorové teorie se vztahují k Hägerstrandovým článkům o migraci, ve kterých byli poprvé zachyceni jedinci pohybující se časoprostorem (Ira 2001). Rozšíření za hranice Švédska se tato teorie dočkala až v 70. letech po uveřejnění Hägerstrandova pojednání „*What about people in regional science*“ (Parkes a Thrift 1980).¹

Podle Lenntorpa (1999) představuje geografie času (*time geography*) základ pro obecnou geografickou perspektivu. Není to podle něj sama o sobě oblast studia, ale spíše snaha o zkonstruování široké struktury myšlenek, které pak poskytují rámec pro propojení znalostí z odborné oblasti a z každodenního života (Lenntorp 1999). Zabývá se vlastně časem a prostorem jako zdroji, které přímo ovlivňují konstituci společenského života (Johnston a kol. 2009). Dynamika každodenního života, každý pohyb, událost a aktivita, tak můžou být nyní vyjádřeny ve čtyřrozměrném prostoru (Ira 2001). „V geografii je prostorovost (ale i časovost) základním prvkem výzkumu každodennosti“ (Pospíšilová 2012, s. 25). Tento přístup se zaměřuje na jedince, zjišťuje, jak jsou zapojeni ve společenských vztazích a jak provádějí vlastní aktivity v reálném fyzickém prostředí. Každodenní život je z velké části tvořen aktivitami, které se opakují (Pospíšilová 2012). Ty jsou určitým způsobem omezovány díky rozhodnutím, která byla učiněna již dříve. Jsou to například sociální závazky, organizační struktury, vzdálenost míst atd. (Ellegård 1999).

V návaznosti na vývoj geografie času bylo vymezeno 52 důležitých konceptů, které slouží k pochopení projevu událostí a sociálních interakcí (Ira 2001). Pojímají člověka „jako

---

¹ Pokračovatelé Hägerstranda rozvíjejí geografii času s využitím teorie strukturace (Giddens 1984), která se „zabývá vztahem člověka aktéra a struktury a tím, jak jsou struktury utvářeny“ (Pospíšilová 2012, s. 14).

aktivního jedince, který má znalosti a vědomosti o prostředí a jedná do jisté míry autonomně, ale jeho činnost je omezoována“ (Pospíšilová 2012). Jedná se například o koncept populace (*population*), cest (*paths*), stanic (*stations*), kontextů (*contexts*), prisms (*prism*), projektů (*projects*), činností (*activities*) nebo koncept omezení (*constraints*) (více viz Ira 2001, Ellegård 1999). Projekt (*project*) je chápán jako souhrn činností, které jsou prováděny v nějakém prostředí a čase s podmínkami omezujícího prostředí, každý objekt (organismus nebo artefakt) je zde viděn jako bodový objekt, který se pohybuje po trajektoriích nebo cestách (*paths*) skrze prostor a čas (Colledge a Stimson 1997). Cesty propojují stanice (*stations*), které představují místa realizace denních činností (domov, práce, zábava...) (Temelová a kol. 2011). Tyto pohyby zachycují tzv. dynamické mapy, které jsou v geografii času využívané ke znázornění cesty časoprostorem, nelze v nich ovšem zachytit všechny aspekty života jedince (Novák 2004).

Rozhodování jakožto součást lidského života je přirozený proces, který podstupujeme prakticky každý den. Zároveň, jak uvádějí Colledge a Stimson (1997), rozhodování a chování jedince představuje dva nejvýznamnější sociálně-behaviorální procesy zdůrazňované v geografii. V každodenním životě je člověk limitován, ale jeho rozhodnutí nemusí být výsledkem vnějších omezení, mohou se zakládat na „specifickém uvažování člověka, prožívání světa apod.“ (Pospíšilová 2012, s. 26). Diferencované schopnosti člověka ovlivní možnosti v překonávání vnějších omezení (Pospíšilová 2012). Předpokládá se, že „rozhodovací jednotka“ (*decision-making unit*) existuje v určitém environmentálním, sociálním, politickém a kulturním kontextu. Důkaz existence těchto kontextů je často představován v závislosti na různých proměnných (proměnné typu osobní strukturace (zaměstnání, náboženské vyznání, věk a jiná data získaná v cenzu), sociální proměnné (příjem, sociální třída, místo narození), prostorové proměnné (charakteristiky lokace, hustoty atd.) (Colledge a Stimson 1997). Spolu s emočními komponenty pak na všech těchto proměnných závisí, jak se jedinec rozhodne. Geografy jsou zkoumány jako statické, popisné jevy (Colledge a Stimson 1997). Jelikož nelze postihnout všechny aspekty rozhodování, jsou v případové studii v této práci (která se týká výběru předškolního zařízení) tyto faktory rozhodování pouze nastíněny. Aby bylo možné porozumět lidským aktivitám, je důležité vědět, proč a za jakých podmínek se jedinec rozhoduje. Je zároveň podstatné znát, co nás v těchto aktivitách omezuje (Colledge a Stimson 1997).

Zábrany neboli omezení (*constraints*) jsou jedním z konceptů geografie času (*time geography*). Každý jedinec je vystaven různým druhům omezení, která zabraňují realizaci

jeho cíle nebo jinak omezují jeho chování. Jsou to omezení, která se vztahují k fyzickým, sociálním nebo duševním možnostem člověka (Ira 2001). Hypoteticky existuje určité množství těchto omezení, které brání člověku zaujímat určité místo v čase (Colledge a Stimson 1997). Jako hlavní tři typy omezení jsou v literatuře (Ira 2001, Colledge a Stimson 1997, Parks a Thrift 1980 a další) uváděna následující:

a. Omezení daná schopnostmi, způsobilostí (*capability constraints*) limitují možnosti jedince kvůli jeho fyzické konstituci. Pro člověka jsou například nezbytné fyziologické potřeby (spánek, jídlo), které vyžadují určité množství času. Tyto aktivity pak limitují možnou vzdálenost, kterou může jedinec pokrýt během svého časového rozpětí dne, týdne nebo roku.²

b. Omezení daná vazbou (*couping constraints*) vyplývají ze skutečnosti, že lidé, nástroje i materiály jsou rozmístěné v prostoru. Tato omezení určují schopnost jedinců střetnout se na určitém místě tak, aby mohlo dojít k vzájemné interakci. Přivést je na stejné místo vyžaduje určitý čas a úsilí. Navíc má každé místo svoji omezenou kapacitu, což znamená, že v určitém prostoru se může uskutečnit jen určitý typ činnosti a může se jí zúčastnit jen omezený počet lidí. Tato omezení vymezují cesty (*paths*) každého jedince.³

c. Omezení mocenského charakteru (*authority constraints*) zahrnují hranice dané mocenským systémem společenstva (obecná pravidla, zákony, ekonomické bariéry a mocenské vztahy), které determinují kdo, jak a kdy má přístup k specifickým účelovým oblastem. To znamená, že tato omezení částečně řídí lidské životy.⁴

---

² Pro značnou část rodičů se pak tato omezení stávají určujícími v jejich životě a v životě jejich dětí, neboť můžou v důsledku potencionálně zmenšit rádius dojížděky za aktivitami apod.

³ Rodiče, kteří jsou determinováni výběrem předškolního zařízení, se tak mohou potýkat s problémy omezené kapacity školek, které je následně nutí k výběru vzdálenějšího zařízení, což vyžaduje delší časovou „rezervu“ v jejich životě.

⁴ Tato omezení zahrnují jak počet míst ve školkách, tak cenu školkovného. Při zřizování LMŠ pak tato omezení ovlivňují její legislativní možnosti.

Omezení jakéhokoliv typu se vyskytuje v každodenním životě jedince. Prostor a čas, ve kterém se člověk pohybuje, se dá zjednodušeně vymezit ranním odchodem z místa bydliště a podvečerním návratem zpátky (Novák 2004). Během této doby jedinec urazí cestu do určené lokality, část dne zde zůstane nebo se ještě přesune jinam. Čas, který dopravou stráví, vymezuje část jeho geografického prostoru, v němž se pohybuje (Novák 2004) a determinuje tak místa, kterých může dosáhnout. Všechny cesty probíhají v určitých časoprostorových hranicích, kde má člověk možnost volby, ale pouze omezenou (nemůžu být na dvou místech současně) (Pospíšilová 2012). Díky tomu, že se geografie času zaměřuje na individuality, je možné sledovat uživatele (rodiče) předškolních zařízení z různých pohledů: jejich každodenní přeprava na místo, rozhodnutí o výběru školky nebo omezení, která jim umístění jejich dítěte do školky komplikují. Geografie času se shledává i s kritikou (Ira 2001). Ta se zaměřuje hlavně na koncept omezení, týká se to bariér prostoru, které v současném světě díky virtuální realitě pozbývají na významu (Ira 2001). V každodenním životě jedince se však tato omezení vyskytují stále, není totiž možné dopravit dítě virtuálně do školky. Pro poznání každodenního života je nezbytná znalost konkrétního prostředí nebo situace, výzkum na mikroúrovni je tedy podstatným krokem k formulaci zákonitostí (Pospíšilová 2012).

2.2 Prostorová mobilita obyvatel

Ve výzkumu městského prostředí je pozornost věnována pohybu - mobilitě (Ouředníček a kol. 2009). Prostorová mobilita je jedním z významných projevů člověka v současné společnosti. Pojem mobilita je vícevýznamový termín. Na straně jedné vyjadřuje pojem tzv. sociální mobilitu a na straně druhé tzv. prostorovou mobilitu (Scheiner a Kasper 2003). Sociální mobilitou se rozumí pohyb jedince, domácnosti nebo skupiny lidí (nahoru nebo dolů), při změně postavení v socioekonomickém prostoru (Colledge a Stimson 1997). Prostorová mobilita pak označuje pohyb jedince v prostoru. Ve městě se každý den uskuteční nepřeberné množství pohybů různého typu (Ouředníček a kol. 2009). Lze je rozdělit na dvě hlavní skupiny: pohyby relativně nenávratné, dlouhodobé (migrace) a pohyby relativně vratné (dojíždka za rekreací, do škol, za nákupy atd.). Dále lze pohyby rozlišit např. podle délky trvání (v rámci dne, týdne ...) či pravidelnosti (denní, měsíční, nepravidelné) (ČSÚ 2005). Mobilita je důležitou složkou dostupnosti, zvláště pro obyvatele, kteří nemají časové nebo finanční zdroje, které jsou pro mobilitu podstatné (jako jsou starší lidé, děti nebo rodiče s dětmi). V této bakalářské práci užívám pojmu mobilita dle definice *Dictionary of Human*

Geography (5th Edition). Denní mobilita zde zahrnuje dojížděku, která odkazuje k pohybu nezahrnujícímu změnu bydliště.

První skupinou pohybů jsou pohyby relativně nenávratné, dlouhodobé, migrační. Jako hlavní ekonomický a sociální proces je migrace důležitou událostí pro všechny zúčastněné strany. Ať už se jedná o jedince nebo domácnost, jakýkoliv jejich migrační pohyb ovlivní svou tendencí prostředí kolem sebe a celou společnost (Colledge a Stimson 1997). Migrace je komplexní fenomén, který může probíhat na odlišné vzdálenosti, má možnost překračovat hranice rozličných celků a v podmínkách sociálních pak může zahrnovat různé seskupení (jedince, skupiny lidí, domácnosti) (Colledge a Stimson 1997). Tyto pohyby jsou také nejlépe zdokumentované díky pravidelné evidenci. Data rovněž vypovídají o atraktivitě územních celků a o proměně sociálního prostředí (Ouředníček a kol. 2009). Existuje množství migračních teorií a modelů, ale i přesto je teoretická znalost migrace v podstatě nekomplexní.⁵

Existuje mnoho faktorů, které ovlivňují vlastní rozhodnutí migrovat. Důležitou roli u jedinců i domácností představuje kvalita poskytovaných služeb a jejich dostupnost (Greenwood 1985). Tyto faktory ovlivňují hlavně mladší a vzdělanější části populace, které tak reagují na nevyhovující stav vybavenosti obcí a stěhují se do metropolitních center (Ouředníček a kol. 2011a). Další faktory mohou být takové, které souvisí s životním cyklem jedince, a to například sňatek, rozvod, narození a výchova dítěte nebo nástup do pracovního procesu (Greenwood 1985), obecně jsou to faktory sociální, ekonomické, fyzické, institucionální, kulturní, politické a další (Colledge a Stimson 1997). Životní styl obyvatel je další složkou ovlivňující migraci. Zajímavým konceptem v geografickém výzkumu migrace je tzv. amenitní migrace. McIntyre (2009) ji vysvětluje jako pohyb lidí do míst, která jsou vnímána lépe z hlediska kvality životního prostředí a diferencované kultury. Mobilitu, která závisí na životním stylu, uvádí i Scheiner a Kasper (2003). Zmiňují, že různé skupiny obyvatel s různým životním stylem mají své specifické formy mobility.

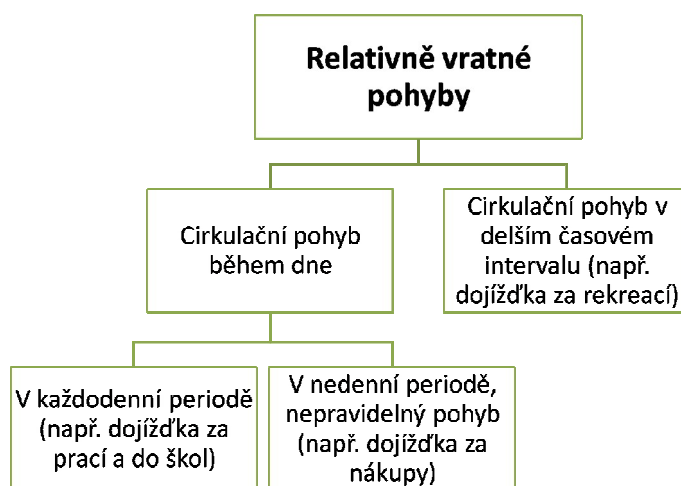
Druhá skupina pohybů by se dala shrnout jako pohyby, které jsou relativně vratné (viz obrázek č. 1). Jedná se o spektrum cirkulačních pohybů, ve kterém hraje dojížděka do škol a za prací eminentní roli. Rozsah dojížděky, její směry a forma reflektují socioekonomickou strukturu regionu (ČSÚ 2005) a je dle Hampla (2005) využívána jako identifikátor např. při vymezení metropolitních areálů. Český statistický úřad (dále již ČSÚ) díky pravidelnému

---

⁵ Neexistuje „všeobjímající“ teorie migrace, z důvodu nemožnosti pokrytí dané komplexity. Základní aspekty tvorby migračních teorií mohou být otázky např. ohledně ekonomických aspektů migrace, behaviorálních aspektů, migrační politiky a integrační strategie (více viz Drbohlav a Uherek 2007).

cenzu disponuje údaji ohledně pracovní dojížděky za posledních 50 let. Spolu s dostupností pracovních příležitostí patří mezi stěžejní témata při hodnocení sociálně prostorové diferenciaci (Ouředníček a kol. 2011b). Sčítání lidu, domů a bytů (dále již SLDB) přináší i údaje o celkovém stavu dojížděky do škol. Je na nich možné pozorovat, jestli docházelo k slučování těchto institucí na základě doby trvání a způsobu dopravy do škol⁶. Údaje o dojížděce do mateřských škol v SLDB zcela chybí, ČSÚ je zatím nesleduje. V souvislosti s tímto nedostatkem informací nebylo školství, na rozdíl od jiných témat v geografii, věnována výraznější pozornost (Kučerová a kol. 2011).⁷

Obrázek č. 1: Zjednodušené členění relativně vratných pohybů obyvatelstva

Zdroj: ČSÚ (2005)

Poněkud pestrou skupinou jsou nepravidelné cesty, které zahrnují třeba návštěvy lékaře nebo nákupních center. Statistické informace o těchto pohybech nejsou ucelené ani systematické (ČSÚ 2005). Jednotlivé formy prostorové mobility jsou různě složitě propojené a vzájemně se doplňují. Pohyby obyvatel významně přispívají k poznání, jak region funguje. „Je důležité věnovat pozornost každodennímu, zejména rutinnímu pohybu jednotlivých obyvatel města“ (Ouředníček a kol. 2009, s. 109).

⁶ Zde je ovšem nutné přistupovat s obezřetností k údajům, vzhledem k vysokoškolským studentům, u kterých nelze rozlišit místo přechodného pobytu (ČSÚ 2005).

⁷ Některé práce, které souvisejí s dojížděkou do škol, ale uvádí ve své studii např. Marique a kol. (2013).

Za posledních několik desítek let došlo k proměně časoprostorových vztahů, které se v každodenním životě projevují (Pospíšilová 2012). Tyto změny vztahů mezi bydlením, prací, školou a dalšími službami kladou zvýšené nároky na naši adaptaci. Lidé cestují nejen více a na větší vzdálenosti (Temelová a kol. 2011), ale mění se i jejich pracovní a jiné návyky. Mobilitu limitují mimo ekonomických a zdravotních bariér též omezení, která se váží k časovým režimům domácnosti. „V tomto ohledu čelí největším problémům rodiče s malými dětmi, kteří musejí během dne skloubit pracovní a rodinné závazky. (...) Dobrá dostupnost mateřské a později i základní školy usnadňuje organizaci pracovních a každodenních povinností vázaných na domácnost a péči o rodinu“ (Temelová a kol. 2011, s. 836). Tato práce se zabývá především těmito jedinci.

2.3 Klasické a lesní mateřské školy

V oblasti předškolní výchovy a vzdělávání se v současné době objevuje stále více nových trendů a impulsů, které proměňují její tradiční charakter. Na jedné straně je výchova v mateřských školách čím dále více svazována předpisy a pravidly (např. hygienické vyhlášky), na druhé straně se všichni stále snaží hledat nové cesty a jiné podněty pro co nejlepší výchovu dětí v naší společnosti. Ať už se jedná o rodiče, pedagogy nebo zákonodárce, všichni mají, v ideálním případě, stejný cíl: aby dítě vyrůstalo v podnětném prostředí, jakým je příroda a svět kolem. Jak uvádí Vošahlíková a kol. (2012, s. 7) „environmentální výchova v mateřské škole může představovat cestu ke kvalitě“.

Předložená bakalářská práce se zaměřuje hlavně na lesní mateřské školky, které se v několika aspektech zásadně odlišují od klasických mateřských školek. Tato kapitola se tak nejdříve věnuje pojmu klasická mateřská škola, jeho právnímu vymezení dle české legislativy, druhům MŠ a dalším aspektům s MŠ souvisejícími. V další části je poté popisován rozdíl mezi dvěma druhy ekologicky zaměřených školek ve světě (ekoškola a lesní mateřská škola) a je uvedena historie LMS a vývoj této předškolní instituce.

Vymezení pojmu klasická mateřská škola se odvíjí od školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.). Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku od 3 do 6 let. Obec je povinna zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením školní docházky pro děti s místem trvalého pobytu na jejím území. Klasické mateřské školy jsou zřízeny obcí (nejčastější typ), svazkem obcí, krajem nebo státem a vztahuje se na ně školský zákon a s ním související předpisy. Jsou evidovány ve školském rejstříku a mají nárok na

finanční prostředky od Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT) na přímé vzdělávací výdaje. Ostatní náklady školských zařízení a provozní výdaje hradí jejich zřizovatelé. Rodiče přispívají na školné (cca 400 – 1200 Kč za měsíc) a na stravování. Dle statistických dat z ČSÚ bylo ve školním roce 2000/2001 celkem 5 776 školek s celkovým počtem 279 838 dětí. V roce 2011/12 se počet snížil na 4 931 školek, zatímco počet dětí se navýšil na 342 521. Ačkoliv se počet školek neustále snižuje, počet tříd se zvyšuje. Je tak možné, že dochází k integraci školek se základními školami, které pak poskytují nové prostory pro vznikající třídy nebo ve stávajících prostorách MŠ mohou vznikat třídy další. Důležitý krok je i navyšování počtu dětí ve třídách. Současně s klasickou mateřskou školou existují i tzv. soukromé školky rejstříkové. Ty jsou zřizovány církevními či jinými právníckými osobami a jsou zaregistrovány v rejstříku školských právníckých osob a mají jiný typ financování. V oblasti předškolního vzdělávání existuje řada subjektů (občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti (o. p. s.) a další), které se věnují podobné činnosti jako mateřské školy, ale nejsou registrované v rejstříku MŠMT a nedostávají pravidelný příspěvek. Tyto instituce se při činnosti řídí pouze obecně právními předpisy, sem spadají i lesní mateřské školy.

Existují dva typy environmentálně zaměřených školek: ekoškolka a lesní mateřská škola. „Zda se předškolní zařízení bude ubírat směrem ekoškolky nebo lesní mateřské školky, záleží na rozhodnutí zakladatelů; legislativa zatím tyto pojmy nezná“ (Vošahlíková a kol. 2012, s. 8). Ekoškolka je mateřská škola, která je ekologicky zaměřená. Tento název přejímá školka dobrovolně a není k tomu potřeba jakákoliv registrace. Školka postupně do provozu zavádí ekologické principy a směřuje k udržitelnému rozvoji. Klade se v ní důraz na ekologický provoz a kontakt s přírodními materiály (Vošahlíková a kol. 2012).

Předškolní environmentální výchovou se zabývají především lesní mateřské školky. LMŠ nemá zatím v Česku ustálenou definici, v manuálu vydaném Ministerstvem životního prostředí ČR (Vošahlíková a kol. 2012) se uvádí, že LMŠ je formou alternativního předškolního zařízení, jehož základním znakem je podle švédského příkladu pobyt venku „za každého počasí“, podobně jsou LMŠ definovány i v materiálech (Špirhanzl 2010), které vydalo MŠMT. Vzhledem k tomu, že existuje množství podob LMŠ, je spojovacím prvkem především důraz na pobyt a hry venku, práci s přírodním materiálem a rozvoj vztahů mezi rodiči, dětmi a pedagogy (Knight 2009, Jančaříková 2010). Důležitým prvkem je rozvíjení dovedností dětí v přímém kontaktu s přírodou. LMŠ jako taková pracuje ve valné většině případů s menším počtem dětí ve skupině (většinou 15) a za pomoci 2 pedagogů, což

umožňuje hlubší spolupráci mezi dětmi a pedagogy (Vošahlíková a kol. 2012). Jinak je tomu v klasických mateřských školách, kde počet žáků na jednoho pedagoga může dosahovat až téměř 30 dětí. Z důvodu úsporných opatření ve financování pedagogických pracovníků je tato verze častá (Vošahlíková 2010). Důležitá součástí programu LMŠ je učení založené především na hrách, které je dětmi podněcováno a dětmi vedeno.

Z hlediska organizace se LMŠ dělí na dva typy: samostatná LMŠ a lesní třída při mateřské škole (integrovaná). Vybavení samostatné LMŠ se odlišuje od mateřských škol hlavně tím, že nemá k dispozici prostory pro celodenní pobyt dětí uvnitř. Zázemí většinou představují sruby, jurty, tee-pee atd., kde je možné zajistit krátkodobé přístřeší a místo k odpočinku (Vošahlíková a kol. 2012). Vyskytují se i samostatné LMŠ, které nevlastní žádný objekt a scházejí se na zastávkách a vyjíždějí do přírody společně, některé zase využívají budov soukromých osob nebo jiných institucí (škola, skautská základna apod.). V některých školách si děti nosí jídlo s sebou, někdy společně vaří a občas si jídlo vyzvedávají od někoho v okolí. LMŠ má nižší náklady na provoz i samotné zřízení, ale i tak se rodiče musí finančně i formou brigád na financování zásadně podílet (Jančaříková 2010). Jako samostatná LMŠ funguje v Česku většina zařízení tohoto typu, stejně tak jako v Německu. Naopak např. v Dánsku je nejvíce rozšířený druhý typ: lesní třída při mateřské škole (integrovaná). Dětem jako zázemí slouží vlastní budova mateřské školy, kde se ale nezdržují přes den (Vošahlíková a kol. 2012).

Základní koncepce environmentálního předškolního vzdělávání pochází ze Švédska a Norska (Vošahlíková 2009). Již v roce 1892 zde vznikla první organizace „*friluftsförbundet*“⁸, která nabízela celoroční nabídku aktivit v přírodním prostředí. Odtud se tento trend rozšiřuje dál, nejprve se projevuje v Dánsku, kde je v roce 1954 založena občanská iniciativa, která dává podnět ke vzniku první „*skovbørnehaven*“ neboli lesní mateřské školky (Miklitz 2005). I v ostatních zemích Evropy se tato forma zdá populární a zakládají se LMŠ na území Velké Británie nebo Norska. V Německu se první LMŠ otevřela v roce 1968 a jejich počet rychle narůstal, v roce 1993 byla otevřena první státní LMŠ a díky její vysoké návštěvnosti byl tento koncept dále podporován (Miklitz 2005). V roce 2005, jak uvádí Miklitz (2005), bylo na území Německa přes 450 lesních školek a v současné době je jich už

---

⁸ Dle vyjádření M. Storek (ze dne 2. 8. 2013) lze tento název překládat jako „podpora/propagace života v přírodě, což v praxi znamená podávání informací o přírodě, co se smí a nesmí, ale hlavně propagace pobytu v přírodě“.

přes 1000 a stále přibývají. LMŠ je zde zařazena do systému předškolního vzdělávání, má oporu v legislativě, tudíž i podporu finanční ze strany státu (Vošahlíková 2009). Další školky tohoto typu se v současnosti začínají objevovat i ve Švýcarsku, Kanadě nebo třeba i v Japonsku (Vošahlíková 2009).

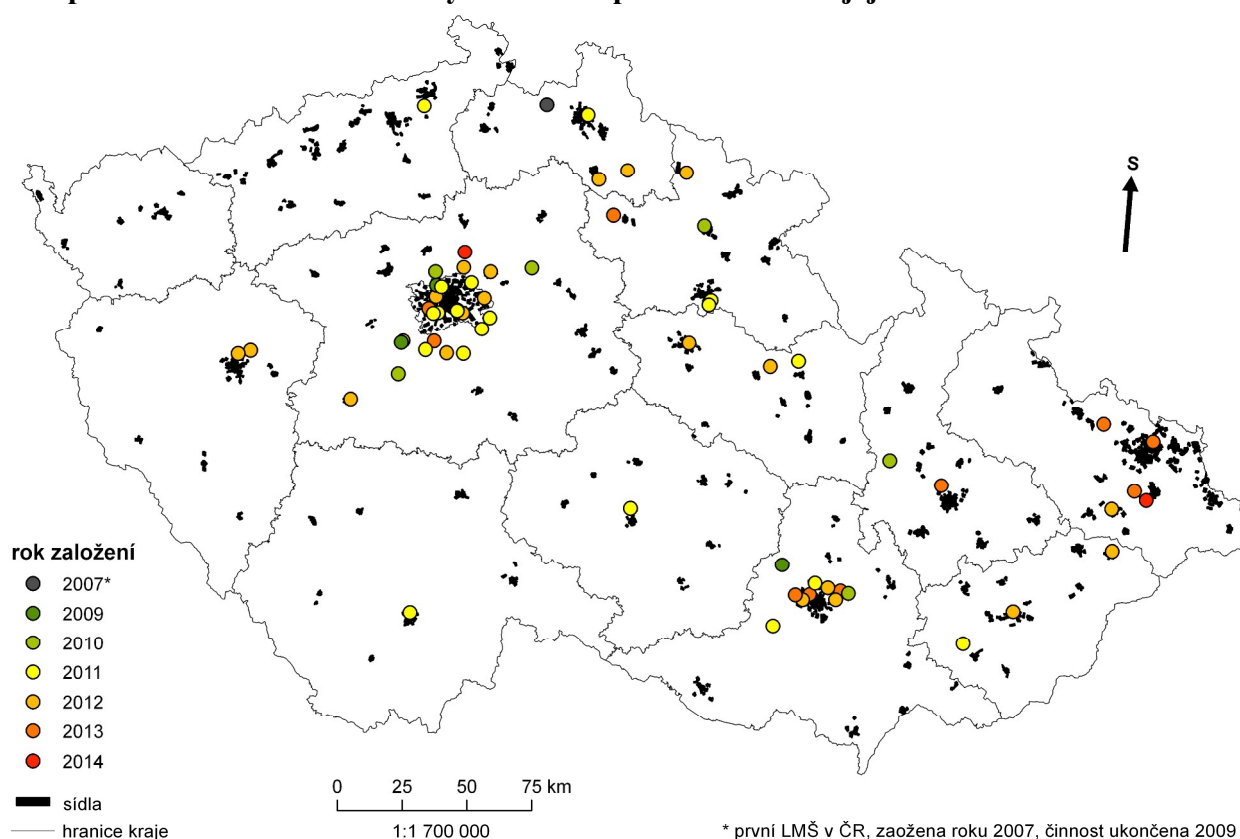
2.4 Lesní mateřské školy v Česku a jejich rozmístění

„Předškolní vzdělávání v mateřské škole (MŠ) je podle současné legislativy v České republice možné pouze za podmínky, že probíhá tam, kde je k dispozici denní místnost, další prostory pro odpočinek a odpovídající hygienická zařízení.“ (Kapuciánová 2013, s. 3). Až do začátku roku 2013 se lesní mateřské školky pohybovaly v legislativním vakuu neziskové činnosti, proto se zatím objevovaly pouze jako „dětské kluby“ nebo „rodinná centra“ pod záštitou občanských sdružení (Vošahlíková 2010). LMŠ totiž nejsou zařazeny do rejstříku škol, který je dle § 7 školského zákona „podmínkou výkonu činnosti školy nebo školského zařízení“. Díky tomu, že zde LMŠ nejsou registrovány, nemají nárok na přidělování finančních prostředků ze státního rozpočtu nebo z rozpočtu územního samosprávného celku (Zákon č. 561/2004 Sb., § 142), což samozřejmě neúměrně zvedá cenu školkovného a LMŠ se tak stávají paradoxně dražší formou vzdělávání. Mateřské školy v Česku musí v současné době odmítat velký počet zájemců a LMŠ by tak mohly představovat částečné řešení převisu poptávky bez velkých finančních i jiných nároků, tak jak se tomu stalo např. v Německu (Špirhanzl 2010). V roce 2010 začalo MŠMT tzv. pokusné ověřování provozu integrované lesní mateřské školy (jednalo se o LMŠ Lesníček při Mateřské škole Semínko). „Hlavním cílem bylo zjistit, zda a za jakých podmínek je možné integrovat „lesní mateřskou školu“ do provozu klasické mateřské školy“ (Kapuciánová 2013, s. 3). Výsledkem celého dvouletého ověřování je, že integrované LMŠ se mohou stát plnohodnotnou formou předškolního vzdělávání. To se ovšem stále nevztahuje na existenci a provoz samostatných LMŠ, neboť takovéto školky bez prostorového a materiálního zajištění zapsané ve školském rejstříku by představovaly velmi rozsáhlé úpravy legislativy (Kapuciánová 2013).

Na území Česka sdružuje subjekty, které fungují formou LMŠ a jejich příznivce, Asociace lesních mateřských škol (dále již ALMŠ). Vznikla v roce 2010 a funguje jako občanské sdružení. V Česku existuje v současnosti 66 zařízení, které jsou registrovány pod ALMŠ a fungují na principech lesních mateřských škol. Další stále vznikají (viz mapa č. 1). Nejvíce se jich nachází v okolí Prahy a Brna. Další jsou k nalezení v okolí krajských měst (České

Budějovice, Plzeň, Liberec, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Olomouc, Ostrava). Toto zařízení úplně chybí v Karlovarském kraji. První LMŠ v Česku byla otevřena roku 2007 na Liberecku pod názvem Zelená školka. Po dvou letech byla činnost klubu pozastavena, ale její aktivity se přesunuly do nově vznikajícího Dětského klubu Šárynka, založeného roku 2009 v Praze. Následně vzniklo množství dalších LMŠ, přičemž největší „boom“ zakládání LMŠ zaznamenal rok 2011 a 2012.

Mapa č. 1: Lesní mateřské školy v České republice dle roku jejich založení

Zdroj: ArcČR 500 verze 2.0. (2003), Asociace LMŠ (2013)

3. Výzkumné otázky a očekávání

Předložená bakalářská práce se zabývá novým institucionálním fenoménem v oblasti předškolního vzdělávání – lesními mateřskými školami. Klade si za cíl popsat je na základě jejich uživatelů, prostorové denní mobility – dojíždky a socioekonomické struktury. LMŠ představují v českém kontextu poměrně novou formu předškolního vzdělávání, v práci je

proto sledován rozdíl mezi uživateli tohoto zařízení a uživateli klasické mateřské školy. V případové studii na Praze 6 jsou pomocí polostrukturovaných rozhovorů s uživateli (rodiči) zjišťovány a hodnoceny aspekty jak sociálně-demografické (finanční zajištění nebo vzdělání rodičů), tak i prostorové chování (odkud a jak dlouho se přepravují do školky). Dále je sledováno, odkud uživatelé pocházejí (místo bydliště), struktura rodiny a jejich motivace k výběru právě této formy vzdělávání v souvislosti se vztahem k ochraně životního prostředí.

Výzkumy spojené s LMŠ se zatím převážně realizovaly za hranicemi Česka. Zabývaly se např. pobytem dětí venku (Gorges 2000), vztahem k přírodě a jejím uvědomování (Nützel 2007), školní připraveností (Gorges 2000, Häfner 2002) či kreativitou, motorickými schopnostmi a koncentrací (Lettieri 2004, Kiener 2004). Zajímavým příspěvkem byla studie od Fjortofta a Sageie (2000), která pomocí GIS, metod krajinné ekologie a geomorfologie zkoumala přírodní prostředí jako hřiště pro děti. V Česku se jako první šetření spojené s tematikou dětí v přírodě objevil výzkum s názvem Odcizování člověka přírodě, realizovaný mezi lety 2004 – 2006. Další výzkum, který se zabýval zmapováním aktuální situace předškolních zařízení z pohledu podmínek pro zdravý rozvoj dětí, nesl název Kořeny předškolní výchovy a byl realizován v roce 2011. Komplexně se zabýval širokým spektrem vstupních informací (prostředím, zázemím a vybavením školek, personálním zajištěním, bariérám omezujícím pobyt dětí v přírodě, bezpečností a zdravím atd.) a probíhal paralelně jak v LMŠ, tak i v MŠ. Vlastní šetření v této práci se pohybuje v širším rámci geografie času, jak je nastíněno v teoretické části práce. Dotýká se konceptu omezení, každodenního života a denní mobility uživatelů. Šetření se zaměřuje na jedince a jejich potřeby. Nehodnotí časoprostorové trajektorie pohybu jedince, zaměřuje se na sledování jedné z těchto cest - dojížděku do mateřské školy a jednu z jejich zastávek spolu s rozličnými omezeními, které jsou v tomto kontextu přítomny. Docházení do těchto zařízení patří ke každodenní organizaci života určité části populace a tyto cesty se stávají v širším kontextu nezbytnou součástí denního režimu rodičů i dětí.

Dílejší výzkumné otázky, jsou následující:

VO1) Jak se liší uživatelé LMŠ a MŠ z hlediska svého vzdělání, zaměstnání, věkové struktury, finančního zajištění domácnosti, přístupu k ochraně životního prostředí? Odkud uživatelé pocházejí, z jakého zázemí a kde bydlí nyní?

VO2) Jak se liší dojížděková vzdálenost LMŠ a MŠ a ovlivnila rozhodnutí rodičů při výběru školky? Jaký způsob dopravy uživatelé volí a co je limituje?

VO3) Jaké důvody vedly uživatele k výběru daného typu školky? (Podle čeho si školku vybírali? Měli možnost výběru? S jakými se potýkali problémy? Byl hlavním důvodem nedostatek míst v klasických školkách nebo nějaký jiný?)

Tématu mateřských škol se prozatím ve výzkumu nevěnovala taková pozornost. Existují ale studie, které se zabývají základním a vyšším školstvím, např. jeho dostupností, rozmístěním (Kučerová a kol. 2011), budoucí kapacitou (Piskáčová 2010) nebo dojížděkou do škol v souvislosti se spotřebou energie (Marique a kol. 2013). Vlastní očekávání v této práci jsou opřena o výzkum spojený s tematikou LMŠ - Kořeny předškolní výchovy (T. Vošahlíková a kol. 2011) a výzkumy zabývající se mobilitou nebo každodenním životem (Temelová a kol. 2011, Scheiner a Kasper 2003, McIntyre 2009, Marique a kol. 2013).

Z výzkumu Kořeny předškolní výchovy (Vošahlíková a kol. 2012) lze usoudit, že sociodemografické srovnání rodičů z LMŠ a MŠ nese určité aspekty odlišností. Na základě první výzkumné otázky tak bylo stanoveno očekávání, že mezi uživateli MŠ a LMŠ existují významné rozdíly a to hlavně v jejich rodinném způsobu života, vzdělání a přístupu k environmentálním otázkám.

„Současnou společnost lze označit za společnost mobilní“ (Kučerová a kol. 2011, s. 300). Rozvoj dopravy umožnil cestování na větší každodenní vzdálenosti mezi místem bydliště a místem dalších aktivit. V Česku by měla být zajištěna rovnoměrná distribuce základních škol v příslušném regionu, tak aby bylo vzdělání dosažitelné pro všechny bez rozdílu (Kučerová a kol. 2011). Stejně tak by měla být zajištěna i distribuce škol mateřských, neboť obce jsou povinné zajistit docházku pro děti předškolního věku. Klasické mateřské školy (v této studii zástupce MŠ Charlese de Gaulla) mají vytvořené podmínky pro přijetí. V nich se mimo jiné objevuje požadavek na místo trvalého bydliště (dítěte a zákonného zástupce) v příslušné obci/území (v této studii Praha 6). Spádová oblast MŠ je tudíž podstatně menší než u LMŠ, která tyto podmínky nastaveny nemá a není převážně dostupná pěšky. I tak je ale možné, že kritéria přihlášení lze obejít (např. změnou trvalého bydliště dítěte a zákonného zástupce) a uživatelé MŠ mohou být i z větších vzdáleností. Protože je LMŠ celkově méně, zahrnují větší spádovou oblast. Předpokladem druhé výzkumné otázky je,

že délka dojížděky nehraje důležitou roli při výběru LMŠ, neboť se odvíjí i od životního způsobu rodičů a od filozofického přesvědčení a ideálů, za nimiž jsou ochotni dojíždět dále. Rodiče cestují na větší vzdálenost, aby svému dítěti umožnili pobyt v lesní školce, tedy v přírodě. Výběr MŠ naopak na vzdálenosti závisí vzhledem k prostorové vazbě místa. Důležitým poznatkem této otázky zároveň je, jak moc se dojížděková vzdálenost liší, tedy jak daleko jsou uživatelé ochotni dojíždět. Z různých šetření, jak uvádí Kučerová a kol. (2011), vyplývá, že by obyvatelé některých oblastí dojíždění do škol rádi eliminovali nebo mu předcházeli, ale existuje velmi slabá vůle nacházet včas jiná řešení situace. Lze očekávat, že problematika bude podobná i u LMŠ.

Vošahlíková a kol. (2012) ve svém výzkumu uvádějí, že nejdůležitější faktor při výběru LMŠ byla filosofie/pedagogické zaměření školky. Na základě poslední výzkumné otázky, která se zabývá důvody výběru školky, je možné očekávat, že důležitým faktorem při výběru MŠ bude její vzdálenost a náplň programu. U LMŠ pak nejdůležitějším aspektem bude zaměření školky a taktéž její program, podobně jako u MŠ. Díky nedostatečným kapacitám mateřských škol v zázemí Prahy (Puldová a Novák 2008, Piskáčková 2010) lze očekávat, že v LMŠ i MŠ se budou objevovat děti, které nebydlí přímo na Praze 6 a pocházejí především z obcí v jejím okolí. Školky v těchto oblastech nedosahují požadované kapacity a rodiče tak umisťují své děti do jiných, nejčastěji soukromých zařízení, jakým může být LMŠ Šárýnka. Je možné předpokládat, že se rodiče potýkali s množstvím problémů při umístění svého dítěte do školky.

4. Metodika a zdroje dat

LMŠ jsou teprve nově vznikající formou vzdělávání a neexistuje prozatím množství dat, o které by se dalo opřít. Výzkum byl prováděn na mikroúrovni, na menším vzorku respondentů ve vybraných školkách. Tato úroveň umožňuje detailní hodnocení studovaného jevu (Ouředníček a kol. 2009). V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti (Hendl 2008). Zkoumají-li se organizace či instituce, jsou cíle výzkumu různorodé, např. hledání vzorce chování, evaluace nebo zavedení určitého typu řízení (Hendl 2008). V této kapitole bakalářské práce popisují vlastní terénní výzkum, který probíhal na Praze 6 a porovnával uživatele (rodiče) vybraných mateřských škol.

V šetření, které se zabývalo porovnáním uživatelů LMŠ a MŠ, jsem se rozhodla použít kombinaci dvou metod empirického výzkumu, polostrukturované rozhovory a krátké

identifikační dotazníky. Obě metody mají své výhody a nevýhody. Disman (2000) identifikuje několik hlavních předností i nevýhod použití rozhovorů (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Přednosti a nevýhody použití rozhovorů

Přednosti	Nevýhody
+ rozhovor klade menší nároky na iniciativu respondenta, pro respondenta je obtížnější vynechat odpovědi na některé otázky	- velice pracná a nákladná technika sběru informací
+ proporce úspěšně dokončených rozhovorů je podstatně vyšší, než návratnost dotazníků	- rozhovor je časově velice náročný a získat informace v rámci určitého časového limitu může být velice nákladné a často i nemožné
+ je téměř jisté, že dotazovaná osoba je ta, která byla vybrána do vzorku	- rozhovor vyžaduje spolupráci alespoň částečně vyškolených tazatelů v terénu

Zdroj: Disman (2000)

Za hlavní výhody dotazníků považuje Disman (2000) například snadný zisk informací od velkého počtu jedinců v krátkém čase či nižší náklady na průběh takovéhoho šetření. Nevýhody vidí naopak v nárocích na ochotu respondenta nebo problematičnosti kontroly odpovědí (Disman 2000).

Polostrukturované rozhovory jsem si vybrala z důvodu specifčnosti tématu, umožnily mi s respondenty mluvit v některých případech více do hloubky a pochopit jejich názory a postoje. V polostrukturovaném rozhovoru má tazatel šanci formulovat otázky podle situace, ve které se nachází, „umožňuje využít čas k interview a dovoluje respondentovi uplatnit vlastní perspektivy“ (Hendl 2008, s. 174). Protože prakticky všichni respondenti byli dotazováni za přítomnosti svých malých dětí (3-6 let), byla také metoda rozhovoru vhodnější. Použití dotazníku jsem vyloučila, protože by znamenal pravděpodobně menší návratnost

a odpovědi, které by nešly do hloubky. Použití polostrukturovaných rozhovorů mi umožnilo porovnat oba vzorky (LMŠ i MŠ) dle stejného zadání a doplňujícími otázkami pak zjistit další zpřesňující a podrobnější informace. Díky tomu, že jsem rozhovory prováděla sama, byl v rámci možností eliminován fakt vlivu jiných tazatelů na zkreslení otázek. Přímá účast ve školkách zároveň měla i výhodu, že bylo možné pozorovat okolní dění, vnímat i jiné aspekty, které mohly rozhovor ovlivňovat a všimnout si celkové atmosféry. Hendl (2008) vyzdvihuje při pozorování nejen vizuální formu, ale i sluchové, čichové a pocitové vjemy, taktéž uvádí, že pozorování je samozřejmou částí mnoha výzkumných akcí kvalitativního charakteru a pomáhá nám doplnit zprávu o popisu prostředí. Poznání a zážitek z lokality usnadňují pochopení a interpretaci skutečností zjištěných exaktnějšími metodami, pomáhají dokreslit charakter místa, slouží ale pouze jako doplněk a pomůcka při ověřování závěrů empirické práce (Ouředníček a kol. 2009). Krátký identifikační dotazník vyplňoval respondent samostatně, z důvodu některých choulostivých otázek, např. měsíční příjem rodiny. Zároveň bylo možné získat podpisem dotazovaného na týž dotazník souhlas se zpracováním rozhovoru.

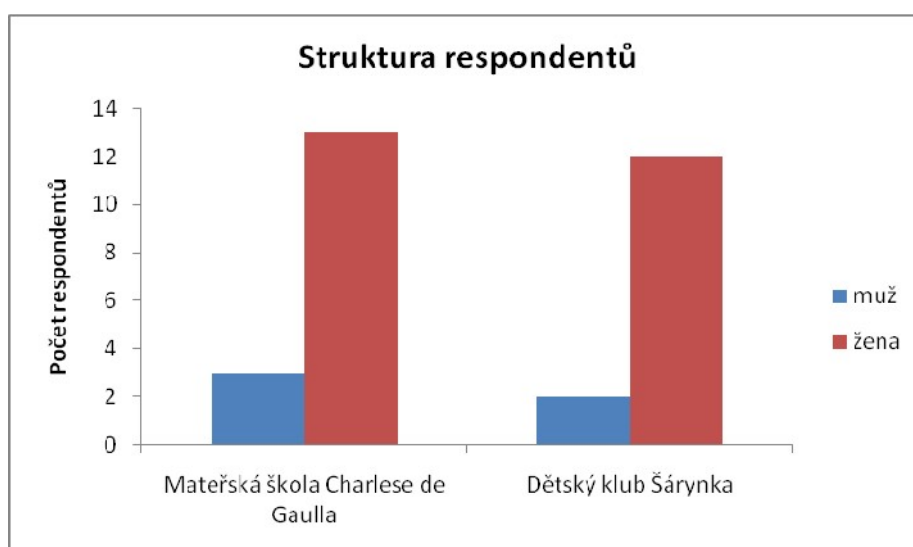
4.1 Metodika šetření

Výzkum, zaměřující se na porovnání LMŠ a MŠ, byl realizován ve vybraných školkách na Praze 6 v květnu 2013. Jako reprezentanta lesní mateřské školy, jsem zvolila Dětský klub Šárynka, založený roku 2009 a jako zástupce klasické mateřské školky jsem vybrala MŠ Charlese de Gaulla, která funguje již od roku 1954. Prahu 6 jsem volila jako místo, které nejlépe znám a mohu je dobře popsat, neboť důležitou součástí hloubkového průzkumu lokalit je vlastní zkušenost z místa a znalost území (Ouředníček a kol. 2009). Taktéž je tato lokalita zajímavá z pohledu dojíždějících ze sídel v suburbiích. To se především týká LMŠ Šárynka, neboť je umístěna při samém okraji Prahy 6 v blízkosti silnice, která spojuje obce v zázemí Prahy (Roztoky, Libčice nad Vltavou a další) s Prahou 6. Mohla by tak sloužit jako alternativní volba předškolního vzdělávání. LMŠ je na Praze 6 jediná, zároveň je nejdéle fungujícím Dětským klubem, založeným na myšlenkách LMŠ. I z tohoto důvodu jsem šetření volila v tomto místě, neboť Šárynka má již vybudovanou pověst a zaběhlý řád. Mateřská škola Charlese de Gaulla byla vybrána tak, aby splňovala základní předpoklad o kapacitě dětí ve třídách (jedná se o jednu z nejmenších školek na Praze 6), a blíží se tak k standardu LMŠ (zejména svým nízkým počtem dětí ve třídě). Zároveň to byla školka, která není integrovaná

při základní škole a tudíž má vlastní prostory a její chod neovlivňují další faktory. Dále jsem ji volila i proto, že má v blízkém dosahu množství parků a zeleně. Měsícem realizace výzkumu byl stanoven květen z důvodu pohodlnějšího pobytu venku při realizaci rozhovorů, neboť LMŠ nemůže poskytnout další prostor v interiéru, kde by bylo možné rozhovory uskutečnit (zázemi vybrané LMŠ tvoří jurta).

Před samotnou realizací výzkumného šetření, proběhly v dubnu schůzky s ředitelkami obou školek. Byly jim sděleny podrobnější informace o výzkumu a dohodly se konkrétní podmínky pro jeho realizaci. Následně byla ve školkách a rovněž na webových stránkách LMŠ Šárynka vyvěšena žádost pro rodiče o participaci na výzkumu. Před samotnou realizací výzkumu proběhla pilotáž na vzorku rodičů ze školek. Na základě pilotáže došlo k úpravě některých otázek. Např. v otázce č. 3 (viz příloha č. 3) byla pozměněna technika vyplňování, respondenti ji nadále budou vyplňovat sami na externí papír, neboť časová náročnost je neúměrně velká, zároveň byla pozměněna škála „měsíčního příjmu domácnosti“ v identifikačním dotazníku apod. Některé otázky byly z důvodu úspory času vynechány. Samotné šetření proběhlo v květnu 2013 (LMŠ v termínu od 6. - 10. 5. a v MŠ od 13. - 17. 5. 2013). Celkově bylo osloveno 35 respondentů, 15 z LMŠ a 20 z MŠ. Rozhovoru se nakonec zúčastnilo 14 dotazovaných z LMŠ a 16 z MŠ. Respondenti byli oslovováni u vstupu do školky a rozhovor probíhal v jejím okolí. Základní charakteristiky respondentů jsou uvedeny v příloze č. 1. V následujícím grafu č. 1 je vidět základní struktura respondentů.

Graf č. 1: Základní struktura respondentů

Zdroj: Vlastní šetření (květen 2013)

Rozhovory jsem zaznamenávala na diktafon a respondenti podepisovali souhlas s nahráváním a dalším zpracováním poskytnutých informací. Celý rozhovor byl přísně anonymní a veškerá data, která v práci uvádím, jsou beze jména. Vzhledem k menšímu počtu dotazovaných jsou odpovědi v případové studii i bez jejich identifikačního čísla, pod kterým jsou uvedeni v přehledové tabulce respondentů (viz příloha č. 1). Někteří respondenti souhlasili s rozhovorem pod podmínkou, že sice mohou být uváděny jejich odpovědi, ale nikoliv pod identifikačním číslem. A to ani v případě, že k identifikačnímu číslu bude uveřejněn pouze věk, pohlaví a dosažené vzdělání. Z toho důvodu jsou tato čísla u respondentů vynechána. Vzhledem k typu účastníků šetření (rodiče vyzvedávající děti ze školky) nebylo možné přesáhnout limit rozhovoru 15 minut. I přes snahu děti zabavit, docházelo často k vyrušení ze soustředěného rozhovoru.

Krátký identifikační dotazník obsahoval otázky, díky kterým jsem mohla zjišťovat rozdíly ve struktuře uživatelů LMSŠ a MŠ (viz příloha č. 2). Především pak v oblasti vzdělání (dosažený stupeň vzdělání a jeho zaměření), v oblasti struktury rodiny (počet členů rodiny, věk dítěte, pohlaví dítěte) a v neposlední řadě i v oblasti finanční situace domácnosti (měsíční příjem domácnosti). Zajímalo mě i věk respondentů a současné zaměstnání. Dotazník se týkal obou rodičů dítěte ve školce. Podle lokality bydliště (uvedení adresy respondenta), bylo možné zjistit přibližnou vzdálenost mateřské školy.

V prvních dvou otázkách rozhovoru, jsem se snažila zjistit, zda dítě navštěvuje pouze jeden typ předškolního zařízení, nebo rodiče kombinují více možností: „Navštěvuje Vaše dítě jednu nebo dvě školky?“ a „Navštěvujete školku pravidelně?“ Jak jsem již zjistila pilotáží, v některých případech dítě navštěvuje jak LMSŠ, tak klasickou MŠ současně, případně další například soukromé školky. Otázka číslo 3 se zaměřila na důvody, které rodiče vedly při rozhodování o výběru školky (vzdálenost školky, její náklady, dobrá pověst atd.). Tato otázka je částečně převzata z výzkumu Kořeny předškolní výchovy, který byl realizován v roce 2011. Následující otázky (č. 4 až 9) se zaměřovaly na dojížděku do školek a způsob dopravy. Otázka č. 5 „Jaký způsob využíváte většinou při cestě do školky?“ byla formou výběru z možností, ostatní otázky z této části byly otevřené. Poslední otázky (č. 10 až 16) se týkaly vztahu k přírodnímu prostředí v dětství rodičů (i jejich dětí), možnosti přístupu do přírody a celkovému postoji k ochraně životního prostředí. Závěrečná otázka č. 16 „Je podle Vašeho názoru v této školce zajištěn program, který zahrnuje i prvky environmentálního vzdělávání, na škále 1 - 5?“ se vztahuje k pohledu rodičů na environmentální výchovu jejich dítěte.

Kompletní otázky polostrukturovaného rozhovoru jsou připojeny v příloze č. 3. V průběhu rozhovoru byly kladeny doplňující a zpřesňující otázky.

4.2 Analýza a zpracování dat

Ze zvukových nahrávek z diktafonu jsem provedla transkripci rozhovorů do textové podoby. Tu jsem následně zpracovávala dle obsahové analýzy, což je klasická technika pro analýzu textových materiálů, ať už psaných, tištěných, veřejných nebo soukromých (Flick 2006). Dá se jí taktéž využít při zpracování nestrukturovaného nebo polostrukturovaného rozhovoru. Smyslem této techniky je analýza obsahu výpovědí, slovního vyjádření respondenta. V analyzovaném rozhovoru je hlavním účelem vyhledávání konkrétních slov, vět (ne ve smyslu gramatickém, ale obsahovém). Důležitým krokem v tomto postupu je vybrat hlavní části rozhovorů nebo ty, které jsou relevantní pro odpovědi na výzkumné otázky (Flick 2006). Je ovšem důležité, aby při redukci nedošlo k zbavení dat jejich kontextu (Hendl 2008). Nejdříve jsem tedy provedla kvantitativní analýzu, kdy jsem hledala obsahové jednotky a u nich jsem zachycovala četnost (frekvenci) jejich výskytu. Následně jsem provedla interpretaci těchto výsledků. Části textu a tyto výsledky jsme shrnula pomocí tabulek, map nebo grafů a souvisejícím slovním popisem.

5. Popis výzkumné lokality a základní charakteristika vybraných školek

Městská část Praha 6 se nachází na severozápadním okraji Prahy. Trvalé bydliště zde má téměř 100 000 obyvatel na rozloze 41 km², patří mezi nejlidnatější části Prahy. Jejich věkovou strukturu lze porovnat v tabulce č. 2, ze které je patrné, že věková skupina 0 – 14 let posílila oproti roku 2001 na úkor ostatních dvou skupin. S tím souvisí i problematika počtu míst v MŠ i ZŠ, která je v této práci nastíněna. Stav obyvatelstva ale klesá navzdory tomu, že dochází k výstavbě nových bytů a tato městská část je dlouhodobě perspektivním bydlením v blízkosti centra. Praha 6 zahrnuje několik celých katastrálních území (Dejvice, Liboc, Ruzyně, Střešovice, Veleslavín, Vokovice) a 4 jejich části (část Bubenče, Hradčan, Břevnova, Sedlce- ten není zahrnut do mapy č. 2 z důvodu jeho menšího územního rozsahu, na Praze 6). Na území této městské části nebo v její blízkosti se nachází množství parků (Královská obora, Letenské sady, Divoká Šárka).

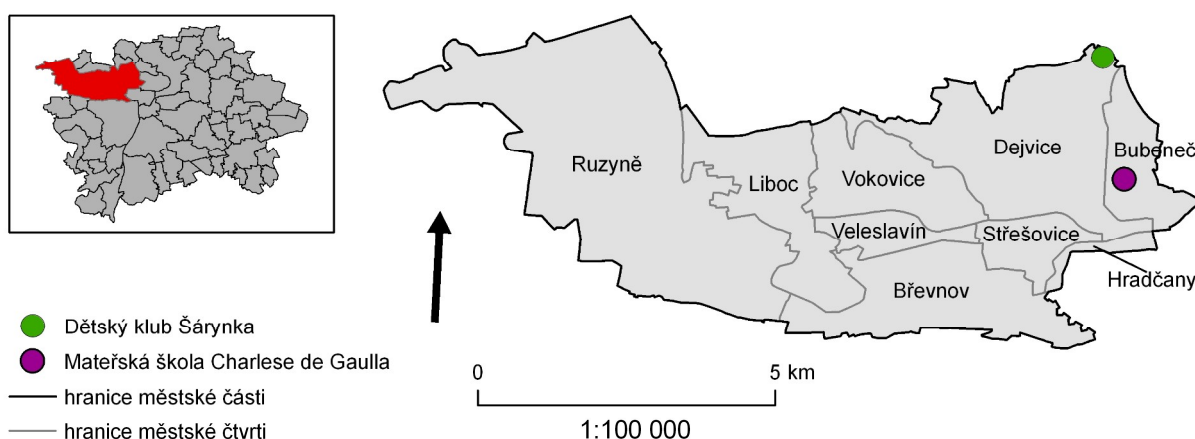
Tabulka č. 2: Věková struktura obyvatelstva Prahy 6 za roky 2001 a 2011

Rok	Stav obyvatel k 31.12.	věková struktura v %		
		0-14	15-65	65+
2001	99 850	11,5	65,7	22,8
2011	97 951	13,2	64,6	22,1

Zdroj: ČSÚ (2012)

Na území Prahy 6 (dále jen P6) se nachází množství předškolních zařízení. Jedná se o soukromé instituce vedené např. občanskými sdruženími nebo různé druhy jazykových mateřských škol. Na P6 není ani jedna soukromá rejstříková školka, která by byla vedena pod MŠMT. Na území P6 se v letošním roce nachází celkově 31 mateřských škol. V těchto zařízeních je místo pro přibližně 2790 dětí (Městská část Praha 6 2013). Pro případovou studii jsem využila dvě školky s působištěm na P6 (viz mapa č. 2). V této kapitole bude následovat jejich krátký popis. Základní charakteristiky těchto vybraných zařízení jsou shrnuty v tabulce č. 3 v závěru kapitoly.

Mapa č. 2: Umístění vybraných školek na Praze 6

Zdroj: CEDA (2010), vlastní šetření (květen 2013)

Kapacita školek na P6 se stále zvyšuje, ať už výstavbou nových budov (nízkoenergetická budova školy Velvarská v roce 2010, škola Za Oborou v roce 2011) nebo navýšením počtu dětí ve třídách až na maximální počet dětí, tj. 28, ale ani tak neuspokojuje dostatečně poptávku po nových místech (Šalek 2011). Radní P6 Ondřej Balatka, který v současné době odpovídá za oblast školství, v rámci tiskové zprávy uvádí, že počet míst ve školkách se za čtyři roky (mezi roky 2007 – 11) navýšil o 453 (Šalek 2011). V roce 2011 ale i tak školky nemohly přijmout téměř 500 dětí, které mají trvalé bydliště na P6 (Šalek 2011). Potřeba komplexního řešení je zde nasnadě, podle Balatky městská část posuzuje situaci dle demografických prognóz VŠE a spolupracuje s odborem územního rozvoje na prognózách možného nárůstu počtu dětí.

Dětský klub Šárynka

Dětský klub Šárynka (založen roku 2009) se nachází na P6 v dolní Divoké Šárce. Je jedním z prvních předškolních zařízení v Česku, které funguje na základech waldorfské pedagogiky⁹ a environmentálního vzdělávání. Provozovatelem Šárynky je občanské sdružení Ekodomov, které vzniklo již roku 2004. Toto sdružení zajišťuje i další aktivity související s podporou udržitelného rozvoje a rozšiřováním povědomí o této problematice.

Fotografie č. 1 a 2: Dětský klub Šárynka

Zdroj: foto autorky (2013)

---

⁹ Waldorfská pedagogika je nauka o výchově a umění, kterou formuloval rakouský filozof Rudolf Steiner. Je organizována jako svobodná škola, která podporuje individuální nadání a kreativitu a snaží se zajistit všestranný rozvoj dítěte (Malina 2009)

Výuka probíhá 5 dní v týdnu a je určena pro děti od 3 do 6 let. Zázemí školky tvoří vytápěná jurta a marigotka, s upravovanou zahradou se zvířaty. Ve školním roce 2012/13 navštěvovalo školku téměř 40 dětí. Šárynka má několik skupin (tříd), ve kterých je maximálně 16 dětí. Pedagogický dozor zajišťuje 5 učitelek a další lektori na odpolední aktivity, např. dramatický kroužek (Ekodomov 2013).

MŠ Charlese de Gaulla

Mateřská škola Charlese de Gaulla (založená roku 1954) sídlí na Praze 6 v Bubenči v blízkosti Královské obory (Stromovky). Zřizovatelem MŠ je Městská část Praha 6. Školka je umístěna ve vile se zahradou, která je uzpůsobena jako hřiště pro děti. Zabezpečuje provoz dvou tříd s celkovým počtem 48 dětí. Pedagogický dozor tvoří 4 učitelky, které se zde střídají. Spolupracuje s občanským sdružením Občanská inspirace, která sídlí v jejích budově a nabízí programy pro děti. Kapacitně je tato školka na Praze 6 jednou z nejmenších a dlouhodobě zde trvá veliký zájem o přijetí dětí (Mateřská škola Charlese de Gaulla 2013).

Fotografie č. 3 a 4: Mateřská škola Charlese de Gaulla

Zdroj: foto autorky (2013)

Tabulka č. 3: Základní charakteristiky vybraných školek

	MŠ (Charlese de Gaulla)	LMŠ (Dětský klub Šárynka)
Počet dětí ve třídě	24	16
Celkový počet dětí ve školce (za celý rok 2012/2013)	48	40 ¹⁰
Počet učitelek (ve školním roce 2012/2013)	4	5
Celkový počet zaměstnanců školky	8 ¹¹	18 ¹²
Zázemí školky	Dvě prostorné třídy, zázemí kuchyně, šatna, dvě umývárny, zahrada	Jurta, maringotka, hygienické zázemí v podobě dvou kompostovacích záchodů, zahrada
Měsíční školkovné (celodenní docházka, 5dní/týden)	556 Kč (+ stravné 34 nebo 40 Kč/den) ¹³	7700 Kč (včetně odpoledních aktivit) (+ stravné 55 Kč/den) (+ klubový fond 500 Kč /rok) ¹⁴

Zdroj: Ekodomov (2013), Mateřská škola Charlese de Gaulla (2013), rozhovory s ředitelkami LMŠ Johana Passerin (4. 7. 2013) a MŠ Marcela Brabcová (20. 5. 2013)

¹⁰ V Šárynce se střídají různé skupiny dětí, které navštěvují školku zvolený počet dní.

¹¹ Funkce ředitelka, učitelky, kuchařka, vedoucí školní jídelny, školnice, uklízečka.

¹² Včetně funkce webadmin (administrátor webových stránek), manažer o. s. Ekodomov, PR manažer, lektori zaštiťující odpolední aktivity atd.

¹³ Cena školkovného se každý rok mění, pro příští školní rok (2013/2014) má být 1170 Kč, toto navýšení je kvůli novele školského zákona, která upravuje úhradu neinvestičních nákladů. Vyšší částka cen obědů je pro děti s odkladem školní docházky.

¹⁴ Školkovné v LMŠ Šárynka se liší dle frekvence návštěv. Je zde možnost navštěvovat školku 2x – 5x týdně na dopoledne nebo na celý den. Dle toho se pak liší výše poplatku.

6. Případová studie na Praze 6

Následující kapitola se již věnuje případové studii, ve které je rozebírána situace dvou školek. Text je členěn do několika částí, každá z nich interpretuje jednu z výzkumných otázek. První podkapitola popisuje sociodemografické charakteristiky a rozdíly mezi uživateli LMŠ a MŠ (kapitola 6.1), následně je diskutována dojížděková vzdálenost obou předškolních zařízení a s ní spojená omezení (viz kapitola č. 3 Teoretické koncepty). Případová studie představuje důvody k výběru daného typu instituce (podkapitola 6.3). Celkový výzkumný vzorek tvořilo 30 respondentů z LMŠ a MŠ.

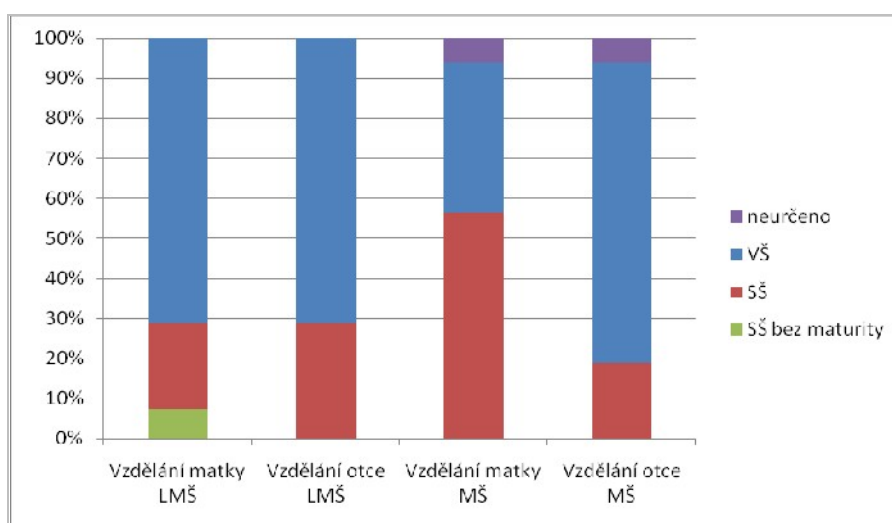
6.1 Uživatelé klasické mateřské školy a lesní mateřské školy

Většinu respondentů z obou vybraných školek tvořily ženy - matky (z celkového počtu 14 respondentů z LMŠ, bylo 12 žen a z 16 respondentů z MŠ jich ve vzorku bylo 14). Potvrzuje to sociologická studie Křížové a Vohlídalové (2009), která uvádí, že český sociální stát je stále silně nakloněn rodinnému modelu muže-živitele a matky-pečovatelky, proto i zde je matka nejčastější doprovázející osobou. Základní charakteristiky všech respondentů jsou uvedeny v příloze č. 1. Věkové rozpětí respondentů z LMŠ je 34 až 53 a v MŠ je 33 až 45. Celkové věkové rozhraní uživatelů, o které se v práci zajímám, se tedy pohybuje mezi 33 a 53 lety.

Věkový rozptyl uživatelů (rodičů) se navzájem tolik neliší. Zatímco věkový průměr u matek je mezi 37 a 38 lety, u otců je to 40 v LMŠ a 43 let v MŠ. V obou vzorcích se vyskytují rodiče, kteří mezi sebou mají věkový rozdíl i více jak 10 let. Nejčastějším modelem domácnosti z hlediska počtu jejích členů je v obou případech čtyřčlenná rodina. Celkově vícečlenných rodin (4 a více) se objevilo ve vzorku rodičů z LMŠ.

Dosažené vzdělání uživatelů obou zařízení je nejlépe postihnutelné z následujícího grafu č. 2. Většina uživatelů má vysokoškolské vzdělání, ale konkrétní zaměření se mezi uživateli liší. Zatímco v klasické mateřské škole jsou matky vzdělány v humanitních oborech a otcové převážně v technických, v LMŠ převažuje u matek obor pedagogický nebo umělecký, u otců ekonomický nebo umělecký. U matek z MŠ jsem v průběhu rozhovorů v několika případech zjistila, že matky buď vysokou školu přerušily, nebo ji právě dodatečně studují.

Graf č. 2: Dosažené vzdělání rodičů vybraných škol

Zdroj: vlastní šetření (květen 2013)

Balatka v tiskové zprávě městské části Prahy 6 (Šalek 2011) uvádí, že městská část stojí o to, aby se na Prahu 6 stěhovaly mladé rodiny s dětmi, a chce, aby ve školkách dostaly místo především děti pracujících matek. V klasické MŠ nebyl zaznamenán jediný případ, kdy by byla matka bez zaměstnání. Naopak v LMŠ byla téměř polovina matek na mateřské dovolené (MD) nebo v domácnosti. Žádná z těchto respondentek nenavštěvovala LMŠ se svým dítětem pět dní v týdnu, většinou se jednalo o třídní (levnější) variantu. Zaměstnané matky z MŠ využívaly celotýdenního provozu, aby jim bylo umožněno práci navštěvovat. Ačkoliv došlo k mnohým úpravám rodičovského příspěvku (např. jiná pravidla pro dvouletou variantu rodičovské dovolené), nedošlo ke zvýšení dostupnosti míst v jeslích nebo MŠ. Možnost institucionální péče pro děti okolo tří let je velmi malá a pro většinu žen tak zůstává šance zvolit si kratší délku rodičovské stále nedostupná (Křížová a Vohlídalová 2009). V LMŠ se nabízí alternativa i pro děti mladší. Pokud porovnáme vzorky dětí rodičů z LMŠ a MŠ zjistíme, že v LMŠ se objevují děti mnohem mladší než v klasické MŠ. Kromě předškolních dětí (pět let a více) jsou v LMŠ i děti tříleté, pro které v MŠ místa prakticky nezbývají.

Soukromé mateřské školky představují vcelku drahou alternativu ke školkám klasickým, neboť nedostávají příspěvek od státu a jejich provoz je hrazen z rodičovských příspěvků (vyjma soukromých mateřských škol, které jsou vedeny v rejstříku školských právnických osob). Dá se tedy očekávat, že si tuto formu budou častěji volit lidé s vyššími domácími příjmy. Portál Prahy 6 informuje o množství soukromých předškolních zařízení, jejichž finanční náročnost je ale mnohdy i desetkrát vyšší než u klasických MŠ. I přes vyšší

školkovně jsem ve vzorku respondentů z LMŠ zaznamenala i nízkopříjmové rodiny (čistý měsíční příjem rodiny 15 – 20 tisíc). Průměrný příjem domácnosti u rodin z LMŠ je nižší než u rodin z MŠ. Rodiče navštěvující LMŠ ale téměř nikdy nevyužívají celou pětidenní docházku, takže neplatí celou částku, jen její část. I tak je ale tato alternativa dražší než školkovně v běžné MŠ. Tuto skutečnost lze vysvětlit i tím, že rodiče, kteří umísťují své děti do LMŠ, jsou často motivováni vlastním přesvědčením o prospěšnosti tohoto zařízení pro své dítě a jsou tak ochotni i více investovat. Pokud se životní styl rodičů a jejich postoj k trvale udržitelnému rozvoji shoduje s myšlenkami této formy vzdělávání, pak je větší pravděpodobnost, že sem své dítě umístí. Potvrzují to i analýzy rozhovorů, ve kterých rodiče z LMŠ výrazně více stavěli do popředí ochranu životního prostředí na svém žebříčku hodnot. Jmenovali pestrou škálu kroků, které podnikají ke zlepšení stavu životního prostředí. „*Podnikáme vlastně všechno, co lze*“ byla jedna z odpovědí. Ta v sobě zahrnuje i výpovědi ostatních respondentů, kteří uvádějí jako příklady: recyklaci odpadu, nákupy šetrných prostředků bez chemie, bio výrobky a zdravou výživu. Ve valné většině případů lidé i kompostovali (vlastnili kompostér doma nebo vozili věci na kompost do Šárky) nebo byli zapojeni do nějakého ekologického hnutí (např. Brontosaurus). Respondenti v MŠ často uváděli, že ochrana životního prostředí se na jejich žebříčku hodnot stala méně důležitou po narození jejich dětí a jako nejčastější krok, který podnikají, uváděli pouze recyklaci. Dále pak již spíše obecně konstatovali „*Snažím se koukat na to, co kupuju*“.

V šetření jsou rovnoměrně zastoupeni rodiče, kteří pocházejí z Prahy a několik okresních měst. Ve vzorku z MŠ se vyskytli dva respondenti, kteří nevyrůstali v Česku, ale později se sem přestěhovali. Z venkovského prostředí pocházejí tři rodiče z LMŠ a dva z MŠ. Zatímco rodiče z klasických MŠ se stěhovali v průběhu svého života spíše v rámci měst nebo z menších obcí do Prahy, u rodičů z LMŠ můžeme sledovat opačný trend vystěhovávání z měst do obcí v okolí Prahy nebo setrvání na vesnici.

6.2 Mobilita uživatelů a dojížděková vzdálenost

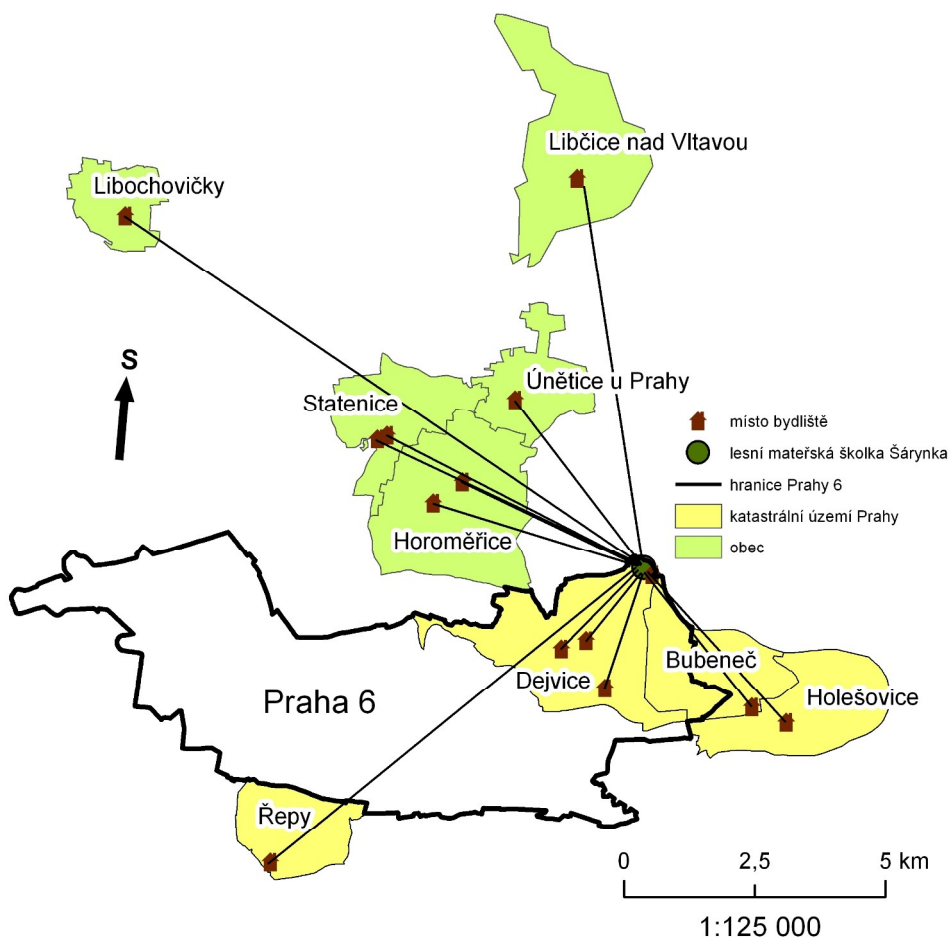
Proměňující se prostorové vztahy mezi bydlištěm, prací a službami se projevují zvyšující se prostorovou mobilitou obyvatelstva (nárůst počtu dojíždění, rostoucí vzdálenost), při zajišťování každodenních aktivit (Temelová a kol. 2011). Za specifickými službami jsou lidé často ochotni dojíždět velké vzdálenosti. Mateřskou školu si rodiče nejčastěji vybírají tak, aby jim byla co nejbližší. Tak tomu ovšem není u lesních mateřských školek. Tato zařízení se

nacházejí pouze v některých částech Česka a nejsou tak jednoduše přístupná pro všechny, jako tomu je u klasických MŠ. Pokud rodič chce, nebo je donucen vyhledat jiné předškolní zařízení než klasickou MŠ, je jeho cesta několikrát delší. Z výzkumu prováděného v LMŠ Šárýnka vyplývá, že čas strávený přepravou do školky je v rozmezí od 5 do 45 minut. Nejběžnější cesta do LMŠ zabere rodičům v průměru půl hodiny autem i s dopravními komplikacemi po cestě. U mateřské školy Charlese de Gaulla bylo časové rozpětí mnohem menší. Až 75 % rodičů odpovědělo, že mají školku v dosahu maximálně do 10 minut, pouze jeden respondent uvedl, že dojíždí více jak 15 minut. Hodnocena byla pouze cesta do školky, neboť při cestě zpátky častokrát rodiče zařizují další věci, jako jsou např. nákupy nebo kroužky pro děti v jiné lokalitě. Zajímavým vzorkem jsou uživatelé, kteří navštěvují více školek. Do LMŠ jim cesta trvá třeba i 9x déle než do klasické MŠ (rozdíl 45 minut do LMŠ a 5 minut do MŠ uvedla jedna z respondentek). LMŠ si ale nevybírali podle vzdálenosti, jako tomu bylo při výběru jejich MŠ.

Okruh uživatelů a vzdálenost místa bydliště od školky se mezi rodiči diametrálně liší. Do LMŠ své děti vodí často rodiče z okolních obcí (Horoměřice, Statenice, Únětice u Prahy atd.). Nejdále bydlící se nacházejí v obcích Libochovičky nebo Libčice nad Vltavou, které jsou vzdálené přibližně 16 kilometrů od Šárýnky. Několik uživatelů bydlí v městských čtvrtích na území nebo v blízkosti Prahy 6, jako jsou Bubeneč, Dejvice, Holešovice nebo Řepy (viz mapa č. 3). Naopak tomu je v MŠ, kde se okruh uživatelů, až na jednu výjimku (respondent nebydlí na Praze 6, ale má zde trvalé bydliště), pohybuje v rádiu Prahy 6, přesněji v jejích katastrálních územích Dejvice a Bubeneč (viz schematická mapa č. 4; respondent, který bydlí mimo P6 není v mapě zaznamenán, z důvodu jeho anonymity).

Markantní změnu dopravy do škol i zaměstnání zaznamenala česká společnost po roce 1989, kdy došlo k masivnímu omezení počtu dopravních spojů v našich sídlech (Marada a Květoň 2010). Následoval tak přechod od hromadné dopravy (hlavně autobusu nebo vlaku) k dopravě individuální během dalších několika let. Ačkoliv je lesní mateřská školka zaměřená hlavně na ekologickou výchovu a šetrné hospodaření, respondenti ve většině případů uvedli, že jako jediný prostředek, který využívají k přepravě do LMŠ Šárýnka, je jejich osobní automobil „protože to je nejrychlejší a nejjednodušší způsob“. Ostatní kombinují s komplikacemi městskou hromadnou dopravu a chůzi. Rozdíl je často v dopravě ráno a odpoledne, kdy ráno jezdí děti automobilem s otci a zpátky domů se dostávají MHD s matkou nebo jiným způsobem.

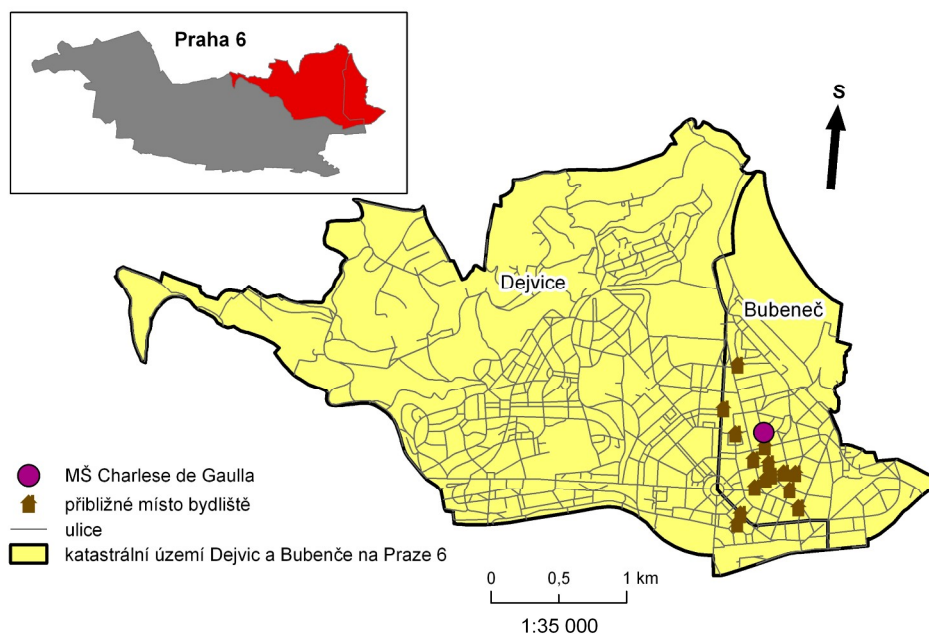
Mapa č. 3: Okruh uživatelů dětského klubu Šárynka

Zdroj: vlastní šetření (květen 2013), ArcČR 500 verze 2.0 (2003)

V případě klasické mateřské školy dochází naprostá většina rodičů do školky pěšky a pouze ve výjimečných případech (spěch, návštěva lékaře, ...) využívají automobil. Zatímco v mateřské škole, až na jednu výjimku, způsob dopravy nikdo měnit nechce, nebo je s ní spokojený, v LMŠ by změnu několik rodičů uvítalo, ale jsou smířeni s tím, že to zatím jinak nelze. „Městská hromadná doprava k nám sice jezdí, ale ne v časech, které potřebujeme“. Měnit by to rodiče chtěli i za jízdu na jiných dopravních prostředcích „Samozřejmě bych chtěla jezdit na kole s vozíkem, ale cesty tady jsou nebezpečné“, naráží respondentka na malou dostupnost bezpečných cyklostezek. Ti z LMŠ, kteří bydlí v obcích v okolí Prahy, si stěžují na nedostatečné spojení MHD, „Výjimečně jezdíme autobusem, ale máme to s přestupem a autobusy k nám jezdí sporadicky...“.

Mapa č. 4: Schematická mapa okruhu uživatelů MŠ Charlese de Gaulla

Zdroj: vlastní šetření (květen 2013), CEDA (2010)

Dostupnost základní občanské vybavenosti zásadně ovlivňuje kvalitu života ve všech oblastech (Temelová a kol. 2011). V šetření jsem se zaměřila i na roli dojížděky při výběru školky. Rodiče z LMŠ často umisťují své děti do této školky na základě jistých faktorů. Jsou to buď ty, které nemohly ovlivnit (nedostaly se do klasické školky, v jejich obci školka není atd.) nebo sem své děti přihlásili na základě svého přesvědčení. Z rozhovorů vyplývá, že pro ně vzdálenost školky nebyla až tak důležitou proměnnou, protože „*Existují důležitější věci*“. Pokud si rodiče vybírali pouze z LMŠ v Praze, tak potom vzdálenost instituce hrála důležitou roli. Většinou ale rodiče uváděli, že jim šlo spíše o zaměření školky, kvůli kterému jsou pak ochotni i dále dojíždět. Nebo kombinace různých faktorů: „*My vlastně nemáme vůbec školku (pozn. v místě bydliště není zřízena MŠ), takže se děti vůbec do školky nedostaly. Takže hlavní důvod byl se někam dostat a samozřejmě zaměření školky*“. I tak se ale někteří respondenti shodli, že vzdálenost může hrát určitou roli při výběru: „... *nevozila bych dítě na druhý konec Prahy*“, další rodič pak potvrdil: „*Vzdálenost je pro mě taky důležitá, nedojížděla bych 45 minut*“. V klasických mateřských školách pak rodiče uváděli, že pro ně vzdálenost školky hrála mnohdy i „*klíčovou roli*“ při výběru. Rozhodovali se ovšem většinou

pouze mezi mateřskými školami klasického zaměření, kterých je samozřejmě více a rodiče si tak mohou vybírat i podle jiných kritérií, která jsou rozebírána v následující podkapitole.

Z rozhovorů vyplynulo množství bariér, které uživatelům LMŠ i MŠ komplikují cesty do vybraných institucí. „Vedle ekonomických a fyzických (zdravotních) bariér ovlivňují mobilitu též omezení vázaná na časové režimy domácností“ (Temelová a kol. 2011, s. 836). Tuto bariéru v zásadě berou všichni respondenti jako samozřejmou součást v rodinném životě. Problémy pocítují matky s více dětmi, které mají mezi sebou větší věkový rozdíl. Musí se pak přizpůsobovat režimu nejmladšího dítěte, čemuž následně podléhají i možnosti dopravy i dalších přesunů. Cesta do školky je pak jednodušší autem nežli MHD. Jako zásadní problém v dopravě respondenti uváděli složitou situaci v MHD: „*Když jinak nemusíme, cestujeme autem, šlo by to i MHD, ale to už je hodně komplikovaný*“. Jako klasický problém jsou zde uváděny i ranní zácpy nebo v současnosti aktuální časté stavební a údržbové práce na Praze 6.

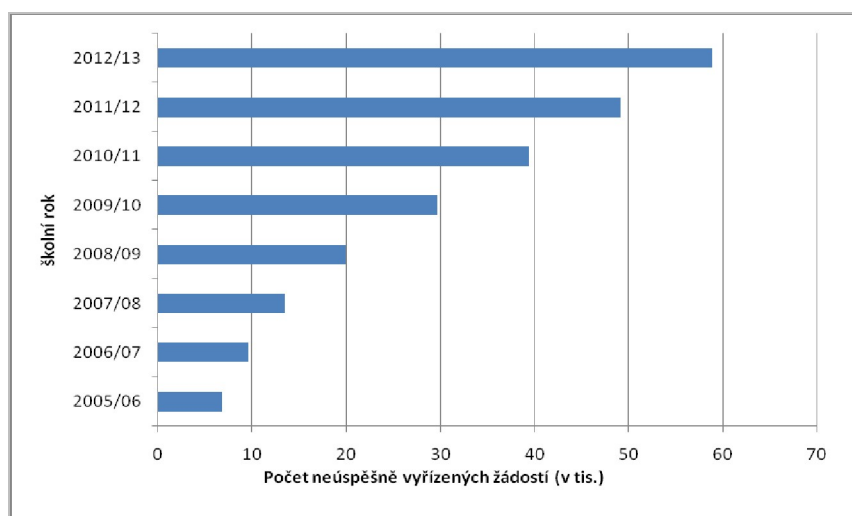
6.3 Výběr daného typu školky

Klasické mateřské školky jsou v současné době mnohdy velmi vytížené. Počet nepřijatých dětí stále narůstá a hledají se alternativní cesty. Graf č. 3, který je uveden níže, popisuje počet neúspěšně vyřízených žádostí o přijetí do klasických MŠ. Jelikož ve většině případů nelze ohlídat, zda rodiče podali pouze jednu přihlášku, jsou data v grafu pouze přibližná. V této podkapitole se zaměřím na faktory ovlivňující rozhodnutí rodičů při volbě předškolního zařízení pro své dítě. Možnost výběru by měla být přirozenou součástí života a záleží na mnoha faktorech, které tento výběr ovlivňují. Je výsledkem rozhodovacího procesu (Colledge a Stimson 1997).

Z uvedených odpovědí vyplývá, že děti respondentů navštěvují LMŠ 2x nebo 3x týdně. To se odvíjí od zvolené formy docházky. U MŠ rodiče uvádějí, že děti navštěvují školku 5x týdně, ale několikrát se zmínili o časté nemocnosti dětí, která jim pak brání docházet do školky pravidelně, což se u LMŠ v žádném z rozhovorů nevyskytlo. Děti z LMŠ navštěvují tuto instituci většinou na celý den (od cca půl 9 do 16 hod). Pobyt v MŠ se odvíjí od potřeb v rodině, to znamená, že děti jsou ve školce na celý den nebo jen do oběda (tj. cca do 13 hod). LMŠ navštěvuje mnohem více chlapců než dívek, v MŠ je počet dětí podle pohlaví vyrovnán.

Graf č. 3: Počet neúspěšně vyřízených žádostí o přijetí do MŠ v Česku

Zdroj: MPSV (2012), Knihovna připravované legislativy (2013)

Možnost výběru institucionálního zařízení by měla být v Česku samozřejmá. Rodiče z LMŠ často uváděli, že jistou volbu zde měli. Výběr ze soukromých zařízení je velký, ale u klasických školek je výběr problematický, vzhledem k nedostatku míst, a jak uvedl respondent z LMŠ, který zároveň navštěvuje i klasickou MŠ „... u státních si vybírat nemůžete. Tak jako můžete se přihlásit, ale ten výsledek je vcelku jasnej předem“. S jinými problémy při výběru se potýkají i další respondenti: „... ve státních (pozn. klasických MŠ) nás nevzali, o jiné jsme neuvažovali.“ Většina respondentů z MŠ uvádí, že měli teoretickou možnost ve výběru klasických školek. Někteří podotýkají, že měli šanci si podat pouze jednu přihlášku, jinak by je prý „nevzali nikam“.

Všichni respondenti z LMŠ uvedli, že mají nějakou školku blíže svému bydlišti než současně navštěvovaný Dětský klub Šárynka. Důvody, proč si ji ale nevybrali, se liší. Třetina respondentů jako důvod uvedla, že se do školky nedostali kvůli malému počtu volných míst. Ostatní respondenti jako příčinu uváděli malé množství kontaktu dětí s přírodou: „Byla jsem se tam podívat a oni skoro nechodí ven“, tudíž hledali jinou formu pobytu v zařízení s přírodním prostředím v okolí. Důležitým faktorem byl také menší počet dětí ve třídě nebo přímo filozofie aplikovaná v LMŠ. Existují také respondenti, jejichž děti blíže klasickou MŠ už navštěvují (kombinace docházky v klasické MŠ a LMŠ). Jeden respondent v rozhovoru uvedl, že si školku nevybrali, neboť „ho tam nevzali a řekli si neoficiálně o úplatek“, na jehož základě by pak nepřijetí přehodnotili. V MŠ si rodiče vybírali hlavně ze školek klasických. I zde se často vyskytoval požadavek na menší počet dětí jak ve školce, tak ve třídě, což školka

Charlese de Gaulla splňuje. Polovina respondentů z MŠ potvrdila, že tato školka je jejich bydliště nejblíže. Ti, co ji nejblíže nemají, pak vysvětlili, že si ji vybrali podle velikosti a menšího počtu dětí, “... *tahle má lepší pověst a méně dětí*“.

Rodiče si školku vybírali dle různých faktorů, tři nejdůležitější z každé školky jsou uvedeny v tabulce č. 4. Rodiče se shodují, že důležitým bodem při rozhodnutí o umístění dítěte byla náplň programu školky, nejméně důležitým pak byly finanční náklady spojené s institucionální výchovou. Ačkoliv doporučení známých hrálo v MŠ jednu z důležitých rolí, v LMŠ se o tomto elementu téměř nezmiňovali. Pro rodiče, kteří mají více dětí, byl důležitý i fakt, zdali byl starší sourozenec nebo jejich kamarád ve stejné školce. U lesních mateřských škol byl výraznější faktor při jejím výběru skutečnost, že školka poskytovala volná místa.

Tabulka č. 4: Nejdůležitější faktory při výběru školky

	LMŠ	MŠ
1. faktor výběru	Náplň programu školky	Dobrá pověst
2. faktor výběru	Zaměření školky	Náplň programu školky
3. faktor výběru	Zázemí pro venkovní činnost	Doporučení známých

Zdroj: vlastní šetření (květen 2013)

7. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo seznámit čtenáře s novou možností předškolního vzdělávání - lesními mateřskými školkami. V případové studii na Praze 6 práce hodnotila tento nový institucionální fenomén na základě dojížděky a odlišné struktury uživatelů (rodičů) a porovnávala jej s klasickou variantou mateřských škol. Téma bylo zasazeno do souvislostí sociální a demografické problematiky jako je kolísání počtu narozených dětí a malá připravenost obcí na tyto výkyvy, na které navazovala vlastní případová studie. V teoretické části se práce zabývala geografíí času, jejím konceptem omezení a každodenním životem jedince. S omezením různého typu se rodiče setkávají častokrát při umístování svého dítěte do školky. Dále zde byla diskutována prostorová mobilita obyvatel ve vztahu k dojížděce. Jelikož statistická data týkající se různých druhů škol jsou často neúplná nebo zatížená

chybami (Kučerová a kol. 2011), nebyla jim v geografickém výzkumu zatím věnována taková pozornost. Práce popisuje i vratné pohyby obyvatelstva a jejich členění. Aby bylo možné se zabývat tématem lesních mateřských škol, bylo nutné tento pojem vymezit i ve vztahu ke klasickým mateřským školkám. Charakteristiku doprovází popis fenoménu LMŠ, jeho historie, základní filozofické aspekty a prostorové rozmístění v Česku.

Metodická část práce představuje použité metody výzkumu. Seznamuje čtenáře s polostrukturovanými rozhovory a popisuje průběh terénního šetření k případové studii, která byla provedena na Praze 6. Tato výzkumná lokalita je představena z několika úhlů, je zde uvedena např. její věková struktura, počty mateřských škol a jiných předškolních institucí na jejím území. Představeny byly i dvě vybrané školky z této městské části. Jádrem práce pak tvoří samotná případová studie. Ta odpovídá na tři hlavní výzkumné otázky, se kterými se pojí i očekávání představené v rámci práce.

Sociodemografické charakteristiky uživatelů LMŠ a MŠ se dle očekávání lišily v několika aspektech, ale ne markantními rozdíly. Odlišnosti byly nalezeny zejména v otázce ochrany životního prostředí, výše příjmu rodiny nebo zaměření vzdělání. Dojížděková vzdálenost obou školek se podstatně liší. Očekávání, která s touto otázkou souvisela, byla všechna potvrzena. Ať už se jednalo o spádovou oblast školky, uživatele, kteří bydlí mimo Prahu 6, nebo důležitost životního přesvědčení, které hraje větší roli než vzdálenost školky. Stejně jako ve výzkumu, který uváděla Kučerová a kol. (2011), je většina rodičů z LMŠ s dojížděním nespokojená, ale nechce se jim situaci jakkoliv měnit. Při výběru školky uváděli respondenti častokrát špatnou zkušenost se státními (klasickými) školkami. Hlavním aspektem výběru MŠ tedy nebyla předpokládaná vzdálenost školky, ale její dobrá pověst. U LMŠ šlo dle očekávání hlavně o zaměření školky a náplň jejího programu. Většina očekávání, která byla v práci představena, byla touto případovou studií naplněna.

Stát ani obecní úřady nemají v současnosti dostatečné finanční prostředky na budování nových mateřských škol v oblastech, kde je vyšší počet dětí než míst ve školkách. Vznik lesních mateřských škol je iniciativou nevládní a nestátní sféry, která si včas uvědomila problém „nadbytku“ dětí a zároveň chtěla umožnit dětem vyrůstat ve zdravém přírodním prostředí. Tento fenomén se stal podporovaným v některých státech Evropy (např. Německo, Velká Británie, Švédsko) a je hojně využívanou součástí předškolního vzdělávání. V Česku se zatím takové podpory nedočkal, vzhledem k nastaveným hygienickým předpisům, které neumožňují provoz mateřských škol ve venkovním prostředí, ačkoliv zde určitý posun

nastal a v tomto roce byly schválené integrované lesní mateřské školy jako plnohodnotné formy vzdělávání.

V práci bylo zmíněno, že často docházelo k uzavírání mateřských škol při poklesu porodnosti v 90. letech 20. století. „Zachování či uzavírání škol ve venkovských oblastech a způsob jejich financování se jeví jako zásadní otázka. Je překvapivé, že této problematice není dosud věnována adekvátní pozornost v decizní sféře ani ve vědeckém výzkumu“ (Kučerová a kol. 2011). Dle posledních prognóz ČSÚ má dětí stále ubývat a Česká republika má celkově stárnout. Nejasná populační politika, která nezohledňuje potřeby rodičů, může tento úbytek svými nekompetentními kroky výrazně posílit. Mezi hlavní přínosy práce lze zařadit prvotní uvedení tohoto tématu. Byl zde představen vzorek rodičů, kteří se v současné době potýkají s problémy institucionálního předškolního vzdělávání svých dětí. Myslím si, že by bylo vhodné v daném výzkumu pokračovat a pokusit se proniknout hlouběji do problematiky předškolního vzdělávání v Česku. Především se pak zaměřit na suburbánní oblasti, kde se problém nedostatku míst ve školkách objevuje častěji. Zajímavým vzorkem respondentů, ke kterým lze proniknout, jsou rodiče, jejich každodenní život a problémy s ním související. Kritiku práce můžeme spatřovat v nedostatečné hloubce zjištěných informací, která souvisí i s dotazy pokládanými výzkumníkem. Tento problém souvisí i s absencí dostatečného informačního a textového materiálu k této problematice.

Z lesních mateřských škol vzejde kohorta dětí, které nejspíše budou mít úplně jiný vztah k přírodnímu prostředí než děti z klasických mateřských škol a do budoucna nás může zajímat, jak toto zařízení děti ovlivnilo, aby se chovaly ekologicky a žily zdravým způsobem života. Téma této bakalářské práce jsem si zvolila, neboť pokládám za důležité zabývat se předškolní výchovou, která nám dává základní návyky do života a chtěla jsem tak přispět do otevírající se diskuze na toto téma.

Seznam použité literatury

COLLEDGE, R., STIMSON, R. (1997): Spatial Behavior: A Geographic Perspective. The Guilford Press, New York, 620 s.

DISMAN, M. (2000): Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Karolinum, Praha, 372 s.

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007): Reflexe migračních teorií. Geografie, 112, č. 2, s. 125-141.

ELLEGÅRD, K. (1999): A time-geographical approach to the study of everyday life of individuals – a challenge of complexity. GeoJournal, 48, č. 3, s. 167-175.

FJØRTOFT, I., SAGEIE, J. (2000): The natural environment as a playground for children: Landscape description and analyses of a natural playscape. Landscape and Urban Planning, 48, č. 1-2, s. 83-97.

FLICK, U. (2006): An introduction to qualitative research, Third edition. SAGE Publications Ltd., London, 444 s.

GIDDENS, A. (1984): The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. University of California Press, Berkley, 471 s.

GORGES, R. (2000): Der Waldkindergarten - ein aktuelles Konzept kompensatorischer Erziehung. Unsere Jugend - Die Zeitschrift für Studium und Praxis der Sozialpädagogik, Heft 6, s. 275-281.

GREENWOOD, M., J. (1985): Human migration: theory, models, and empirical studies. Journal of regional science, 25, č. 4, s. 521-544.

HÄFNER, P. (2002): Natur- und Waldkindergärten in Deutschland - eine Alternative zum Regelkindergarten in der vorschulischen Erziehung. Dizertační práce, Universität Heidelberg, Heidelberg, 206 s.

HÄGERSTRAND, T. (1970): What about people in regional science. Papers of the Regional Science Association, 24, č. 1, s. 7-24.

HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 147 s.

HENDL, J. (2008): Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace, 2. vydání. Portál, Praha, 408 s.

IRA, V. (2001): Geografia času: prístup, základné koncepty a aplikácie. Geografický časopis, 53, č. 3, s. 231-246.

JANČAŘÍKOVÁ, K. (2010): Pedagogika pod širým nebem. Sedmá generace, 19, č. 1, s. 10-13.

JOHNSTON, R., GREGORY, D., GERALDINE, P. (2009): The Dictionary of Human Geography, 5th edition. Blackwell, Oxford, 1070 s.

KAPUCIÁNOVÁ, M. (2013): Závěrečná zpráva z pokusného ověřování provozu lesních tříd integrovaných v Mateřské škole Semínko, o.p.s. [online] MŠMT [cit. 4. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/rozvoje-programy-pokusna-overovani-dotacni-programy>>.

KIENER, S. (2004): Fördert das Spielen in der Natur: Kindergärten in der Natur-Kindergärten in die Natur? Absolventská práce. Institut für Psychologie, Universität Freiburg, Freiburg, 19 s.

KNIGHT, S. (2009): Forest Schools and Outdoor Learning in the Early Years. SAGE Publications Ltd., London, 133 s.

KŘÍŽKOVÁ, A., VOHLÍDALOVÁ, M. (2009): Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. Sociologický časopis, 45, č. 1, s. 31-60.

KUČEROVÁ, S., MATTERN, T., ŠTYCH, P., KUČERA, Z. (2011): Změny dostupnosti základních škol v Česku jako faktor znevýhodnění regionů a lokalit. Geografie, 116, č. 3, s. 300-316.

LENNTORP, B. (1999): Time-geography – at the end of its beginning. GeoJournal, 49, č. 3, s. 155-158.

LETTIERI, R. (2004): Evaluationsbericht des ersten öffentlichen Waldkindergartens der Schweiz. Oborová práce Pädagogische Hochschule Zürich, Zürich, 6 s.

MALINA, J. a kol. (2009): Antropologický slovník (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění) aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk. Akademické nakladatelství CERM, Brno, 3070 s.

MARADA, M., KVĚTOŇ, V. (2010): Diferenciace dopravních příležitostí v českých obcích a sociogeografických regionech. Geografie, 115, č. 1, s. 21-43.

MARIQUE, A., DUJARDIN, S., TELLER, J., REITER, S. (2013): School commuting: the relationship between consumption and urban form. Journal of Transport Geography, 1, č. 26, s. 1-11.

McINTYRE, N. (2009): Rethinking amenity migration: Integrating mobility, lifestyle and social-ecological systems. Die Erde, 140, č. 3, s. 229-250.

MIKLITZ, I. (2007): Der Waldkindergarten. Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes. Cornelsen Scriptor, Berlin, 222 s.

MÜLLER, J. (2009): Změny a trendy ve vývoji osídlení po roce 1990. Suburbanizace – Urbanismus a územní rozvoj, 95, č. 4, s. 11-16.

NOVÁK, J. (2004): Časoprostorová mobilita obyvatel a strukturované prostředí metropolitní oblasti. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha, 151 s.

NOVÁK, J., PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2007): Současné procesy ovlivňující prostorovou diferenciaci České republiky. *Urbanismus a územní rozvoj*, 10, č. 5, s. 31-35.

NÜTZEL, R. (2007): Förderung des Umweltbewusstseins von Kindern: Evaluation von Naturbegegnungen mit Kindergartenkindern einer Großstadt. Ökom Verlag, München, 209 s.

OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2009): Změna sociálního prostředí v zázemí Prahy. *Suburbanizace – Urbanismus a územní rozvoj*, 95, č. 4, s. 75-79.

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., PULDOVÁ, P. (2009): Metody geografického výzkumu města. In: FERENČUHOVÁ, S. a kol. eds.: *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. Pavel Mervart/ Masarykova univerzita, Brno, s. 93-128.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011a): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Sociologický časopis*, 47, č. 4, s. 777-803.

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L. eds. (2011b): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Karolinum, Praha, 137 s.

PARKES, D., THRIFT, N. (1980): *Times, spaces and places: A chronogeographic perspective*. John Wiley & Sons, Chichester, 527 s.

PISKÁČKOVÁ Z. (2010): Budoucí kapacity základního školství na úrovni obce v suburbánním pásmu Prahy: případová studie obce Šestajovice. [online] *Suburbanizace.cz* [citováno 9. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://suburbanizace.cz/analyzy/>>.

POSPÍŠILOVÁ, L. (2012): *Prostorové aspekty každodenního života*. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 60 s.

PULDOVÁ, P., NOVÁK, J. (2008): Suburbanizace a sociální prostředí. In: OUŘEDNÍČEK, M. ed.: *Suburbanizace.cz*. Univerzita Karlova, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 40-53.

SCHEINER, J., KASPER, B. (2003): Lifestyle, Choice of Housing Location and Daily Mobility: the lifestyle approach in the context of spatial mobility and planning. *International Social Science Journal*, 55, č. 176, s. 319-332.

ŠALEK, M. (2011): Děti je čím dál víc, staví se další školka. Tisková zpráva MČ Praha 6. [online] *Městská část Praha 6* [citováno 25. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://www.praha6.cz/aktuality/deti-je-cim-dal-vic-stavi-se-dalsi-skolka-2011-06.html?&q=>>>.

ŠPIRHANZL, P. (2010): Vyhlášení pokusného ověřování provozu integrované lesní mateřské školy Lesníček při Mateřské škole Semínko, o.p.s. [online] *MŠMT* [citováno 4. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/10807_1_1/>.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., POSPÍŠILOVÁ, L., DVOŘÁKOVÁ, N. (2011): Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách. *Sociologický časopis*, 47, č. 4, s. 831-858.

VOŠAHLÍKOVÁ, T. (2009): Lesní mateřská škola - kořeny. [online] Metodický portál [citováno 2. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/3261/LESNI-MATERSKA-SKOLA---KORENY.html>>.

VOŠAHLÍKOVÁ, T. (2010): Lesní mateřská škola – legislativa. [online] Metodický portál [citováno 2. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/8633/lesni-materska-skola-legislativa.html/>>.

VOŠAHLÍKOVÁ, T. a kol. (2012): Ekoškolky a lesní mateřské školky. Ministerstvo životního prostředí, 94 s.

VOŠAHLÍKOVÁ, T., KRAJHANZL, J., VOSTRADOVSKÁ, H. (2011): Kořeny předškolní výchovy: podmínky zdravého vývoje dětí v rodině, školce a přírodě. Závěrečný výzkumný report za rok 2011. Asociace lesních mateřských škol, 67 s.

Ostatní použité zdroje

Internetové zdroje

Asociace lesních MŠ. [online] 2013 [citováno 15. 6. 2013]. Dostupné z: <<http://lesnims.cz/>>.

ČSÚ (2005): Dojížděka za prací a do škol v hl. m. Praze SLDB 2001. Vývoj dojížděky jako formy prostorové mobility v ČR. [online] Praha: Český statistický úřad [citováno 13. 7. 2013]. Dostupné z: <http://notes3.czso.cz/csu/2004_edicniplan.nsf/krajpubl/13-1127-04-sldb_2001-xa>.

Ekodomov: Dětský klub Šárynka. [online] 2013 [citováno 22. 6. 2013]. Dostupné z: <<http://www.ekodomov.cz/detsky-klub-sarynka/>>.

Mateřská škola Charlese de Gaulla. [online] 2013 [citováno 22. 6. 2013]. Dostupné z: <<http://www.degaula.cz/>>.

Městská část Praha 6. [online] 2013 [citováno 17. 7. 2013]. Dostupné z: <www.praha6.cz>.

Vládní návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. [online] Knihovna připravované legislativy, 2013 [cit. 16. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://eklep.vlada.cz/eklep/>>.

Věcný záměr zákona o dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. [online] MPSV ČR, 2012 [cit. 17. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13503/zamerzakona.pdf>>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online] Sbírka zákonů České republiky, 2005 [cit. 3. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>.

Zdroje dat

ArcČR 500 – Digitální geografická databáze 1:500 000. CD-ROM. Verze 2.0. ARCDATA Praha, s.r.o., Praha 2003.

CEDA, Praha 10 000 – vektorová mapa. CD-ROM. Verze k r. 2010. CEDA a. s., Praha 2013.

ČSÚ (2012): Základní tendence vývoje počtu obyvatel a věkové struktury obyvatel Prahy v roce 2011. [online] Praha: Český statistický úřad [citováno 14. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/krajo/104003-12-n_2012-zakladni_tendence_vyvoje_poctu_obyvatel_a_vekove_struktury_obyvatel_prahy_v_roce_2011>.

ČSÚ (2013): Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785–2012, absolutní údaje. [online] Praha: Český statistický úřad [citováno 13. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu>.

ESRI, 2010. ArcGIS [software]. Version 10.1. Redlands: ESRI.

Rozhovory

Rozhovory s uživateli - rodiči Dětského klubu Šárynka, Praha 6, 13. - 16. 5. 2013.

Rozhovory s uživateli - rodiči mateřské školy Charlese de Gaulla, Praha 6, 6. - 9. 5. 2013.

Rozhovor s ředitelkou Dětského klubu Šárynka, Praha 6 - Johana Passerin - 4. 7. 2013

Rozhovor s ředitelkou Mateřské školy Charlese de Gaulla, Praha 6 - Marcela Brabcová - 16. 5. 2013

Rozhovor s asistentkou velvyslankyně - Martina Storek (Velvyslanectví Švédska v ČR, Praha 1) - 2. 8. 2013

Přílohy

Příloha č. 1: Základní charakteristiky respondentů

MŠ				LMŠ			
Identifikační číslo respondenta	Věk	Dosažené vzdělání	Pohlaví	Identifikační číslo respondenta	Věk	Dosažené vzdělání	Pohlaví
1	38	SŠ	žena	17	34	VŠ	žena
2	-	-	žena	18	53	VŠ	muž
3	41	SŠ	žena	19	37	SŠ	žena
4	41	SŠ	žena	20	39	SŠ	žena
5	41	SŠ	žena	21	36	VŠ	žena
6	45	SŠ	muž	22	37	VŠ	žena
7	37	SŠ	žena	23	35	VŠ	muž
8	33	SŠ	žena	24	41	SŠ	žena
9	42	SŠ	žena	25	50	SŠ bez maturity	žena
10	36	VŠ	žena	26	34	VŠ	žena
11	42	VŠ	žena	27	36	VŠ	žena
12	44	VŠ	muž	28	40	VŠ	žena
13	40	SŠ	žena	29	36	VŠ	žena
14	35	VŠ	žena	30	38	VŠ	žena
15	36	VŠ	žena				
16	44	SŠ	žena				

Zdroj: vlastní šetření (květen 2013)

Příloha č. 2: Identifikační dotazník a souhlas respondenta se zpracováním údajů

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Fenomén Lesních mateřských škol: případová studie na Praze 6

Základní údaje (u všech údajů bude zachována anonymita respondenta)

Dotazník vyplňuje (zakroužkujte)	matka x otec	
Vaše dítě docházející do školky	chlapec x děvče	
Věk Vašeho dítěte/děti		
Ulice bydliště a nejbližší ulice, která ji kříží		
Počet členů rodiny		
Rok narození	Matky	
	Otce	
Zaměstnání	Matky	
	Otce	
Dosažené vzdělání	Matky	
	Otce	
Zaměření vzdělání	Matky	
	Otce	
Měsíční příjem domácnosti (v tis., zakroužkujte)	Méně než 15 15 – 20 21 – 25 26 – 30 31 – 35 36 – 40 41 – 45 46 – 50 51 – 55 56 – 60 více než 60 tisíc Kč	

Souhlasím s nahráváním, přepisem a analýzou svého rozhovoru, který bude sloužit jako podklad bakalářské práce „Fenomén Lesních mateřských škol, případová studie na Praze 6“ studentky Barbory Vostradovské na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Dávám souhlas k tomu, že výzkumník může ve své práci citovat informace, které mu poskytnu. Jsem si vědom/a toho, že moje účast na rozhovoru je dobrovolná a že výzkum je zcela anonymní.

Jméno výzkumníka: Barbora Vostradovská

V Praze dne .....

Podpis výzkumníka .....

Váš podpis .....

Příloha č. 3: Struktura rozhovorů s uživateli (rodiči) LMŠ a MŠ

Dojíždka, přístup rodičů k udržitelnému rozvoji a jejich motivace pro výběr školky:

- 1) Navštěvujete jednu nebo dvě školky?
- 2) Navštěvujete školku pravidelně (jak často a na jak dlouho)?
- 3) Podle čeho jste si školku vybírali (škála 1 (nepodstatné)-5 (velmi důležité))?
  - a) vzdálenost školky
  - b) nízké náklady školky
  - c) dobrá pověst
  - d) vybavenost školky- interiér (hračky, nábytek, pomůcky...)
  - e) zázemí pro venkovní činnost
  - f) náplň programu školky
  - g) zaměření školky
  - h) měli volná místa
  - i) doporučení známých
  - j) sourozenec ve školce
  - k) kamarád ve školce
  - l) jiné doplňte
- 4) Jak dlouho vám ráno trvá obvykle cesta do školky? (od dveří domova ke dveřím školky) v minutách. (Pokud navštěvují dvě školky, uvedou údaje oba)
- 5) Jaký způsob dopravy využíváte většinou při cestě do školky?
  - a) pěšky
  - b) MHD
  - c) autem
  - d) na kole
  - e) jinak:
- 6) Proč? Chtěli byste to změnit? Popřípadě co Vám brání?
- 7) Byla vzdálenost školky jedním z důležitých motivů při jejím výběru?
- 8) Měli jste možnost výběru školky? Rozhodovali jste se ještě mezi jinými?
- 9) Je ve Vašem okolí nějaká školka blíže vašemu bydlišti, pokud ano, proč jste si ji nevybrali?

Uživatelé:

- 10) Popište mi prosím, z jakého prostředí pocházíte, kde jste vyrůstali. (venkov, menší město, město, velkoměsto)
- 11) Kde bydlíte nyní (typ domu, okolí).

- 12) Má vaše dítě denně přístup do přírody nebo parku nebo zahrady?
- 13) Jezdíte s dětmi do přírody na výlety (včetně městské zeleně, parky)?
- 14) Jak často?
- 15) Je na Vašem žebříčku hodnot významná součást ochrana ŽP? Podnikáte jakékoliv kroky pro zlepšení udržitelného rozvoje (např. třídíte doma odpad)?
- 16) Je podle vašeho názoru v této školce zajištěn program, který zahrnuje i prvky environmentálního vzdělávání? (škála 1(vůbec ne) -5 (absolutně ano))